

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA**

Evidenčné číslo: 101006/D/2025/36145173761309444

**APLIKÁCIA RODOVO CITLIVÉHO
ROZPOČTOVANIA NA VYBRANÚ MIESTNU
SAMOSPRÁVU**

**ANALÝZA IMPLEMENTÁCIE RODOVO CITLIVÉHO
ROZPOČTOVANIA V BRATISLAVSKOM SAMOSPRÁVNOM
KRAJI**

Diplomová práca

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA**

**APLIKÁCIA RODOVO CITLIVÉHO
ROZPOČTOVANIA NA VYBRANÚ MIESTNU
SAMOSPRÁVU**

**ANALÝZA IMPLEMENTÁCIE RODOVO CITLIVÉHO
ROZPOČTOVANIA V BRATISLAVSKOM SAMOSPRÁVNOM
KRAJI**

Študijný program:	Financie a dane
Študijný odbor:	Ekonómia a manažment
Školiace pracovisko:	Katedra financií
Vedúci záverečnej práce:	Ing. Lukrécia Kováč Gerulová Phd.

Bratislava 2025

Bc. Kristína Mikulajová

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že som diplomovú prácu Aplikácia rodovo citlivého rozpočtovania na vybranú miestnu samosprávu vypracovala samostatne a že som uviedla všetky použité zdroje a literatúru.

.....

Kristína Mikulajová

Bratislava, dňa 29.4.2025

Pod'akovanie

Týmto by som chcela vyjadriť úprimnú vďaku všetkým, ktorí prispeli k realizácii tejto diplomovej práce.

Moje pod'akovanie patrí predovšetkým vedúcej záverečnej práce, ktorá mi poskytla cenné rady, odborné usmernenie a podnetné pripomienky počas celého výskumného procesu. Jej trpezlivosť, ochota a podpora boli pre mňa veľkou pomocou pri vypracovaní tejto práce.

Zároveň by som chcela poďakovať respondentom dotazníkového prieskumu a účastníkom pološtruktúrovaných rozhovorov, ktorí si našli čas podeliť sa o svoje skúsenosti, názory a poznatky týkajúce sa rodovo citlivého rozpočtovania. Ich úprimné odpovede a ochota spolupracovať mi umožnili získať hlbší pohľad na danú problematiku a obohatiť výskumnú časť práce.

Osobitne ďakujem zamestnancom Bratislavského samosprávneho kraja (BSK) za poskytnutie prístupu k relevantným rozpočtovým dokumentom, za odborné konzultácie a za ochotu diskutovať o výzvach a možnostiach implementácie rodovo citlivého rozpočtovania v rámci regionálnej samosprávy. Ich podpora a otvorenosť prispeli k dôveryhodnosti a kvalite tejto analýzy.

MIKULAJOVÁ, Kristína: *Aplikácia rodovo citlivého rozpočtovania na vybranú miestnu samosprávu*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Národohospodárska fakulta; Katedra financií. – Vedúca záverečnej práce: Ing. Lukrécia Kováč Gerulová Phd.: NHF EU, 2025 –79s.

Abstrakt

Rodovo citlivé rozpočtovanie predstavuje moderný prístup k zohľadňovaniu rodových aspektov v rámci verejných financií. Cieľom tejto práce je preskúmať, do akej miery sa tieto princípy uplatňujú v rozpočtovej praxi Bratislavského samosprávneho kraja. Práca sa zameriava na analýzu spôsobu alokácie rozpočtových prostriedkov z hľadiska ich potenciálnych dopadov na ženy a mužov a zároveň sleduje, či verejná správa využíva nástroje, ktoré by mohli pomôcť vyrovnávať existujúce rodové nerovnosti. Pri skúmaní tejto problematiky bol zvolený kombinovaný výskumný dizajn. Obsahoval jednak analýzu dostupných rozpočtových dokumentov, ako aj zber primárnych dát prostredníctvom dotazníkov adresovaných pracovníkom samosprávy a expertných rozhovorov s osobami z oblasti verejných financií a rodovej rovnosti. Zistenia ukazujú, že aplikácia rodovo citlivého rozpočtovania v rámci BSK je zatiaľ len v počiatočnej fáze a systémové zmeny vo finančnom plánovaní sa ešte len začínajú prejavovať.

Kľúčové slová: rodovo citlivé rozpočtovanie, samospráva, verejné financie, analýza rozpočtu.

MIKULAJOVÁ, Kristína: *Application of Gender-Sensitive Budgeting in a Selected Local Government*. – University of Economics in Bratislava. Faculty of National Economy; Department of Finance. – Supervisor: Ing. Lukrécia Kováč Gerulová, PhD.: NHF EU, 2025 – 79 p.

Abstract

Gender-responsive budgeting represents a modern approach to incorporating gender considerations into public financial planning. This thesis aims to examine the extent to which these principles are applied within the budgetary practices of the Bratislava Self-Governing Region. The research focuses on how public funds are allocated in relation to their potential gender impact and investigates whether the regional government employs tools designed to mitigate existing gender inequalities. To explore this issue, a mixed-methods research design was adopted. It included a content analysis of budgetary documents as well as primary data collection through questionnaires distributed to public administration employees and expert interviews with professionals in public finance and gender policy. The findings indicate that the implementation of GRB in the Bratislava region remains at an early stage, with systemic changes in financial planning only beginning to emerge.

Keywords: gender-sensitive budgeting, local government, public finance, budget analysis.

OBSAH

ÚVOD	10
1. SÚČASNÝ STAV SKÚMANEJ PROBLEMATIKY DOMA A V ZAHRANIČÍ	13
1.1. Historický kontext a inštitucionalizácia rodovo citlivého rozpočtovania	17
1.2. Vedecké prístupy a teórie podporujúce RCR	21
1.2.1. Feministická teória	21
1.2.2. Prístup k ľudským právam	22
1.2.3. Teórie spravodlivosti	22
1.3. Medzinárodné skúsenosti s implementáciou RCR	23
1.3.1. Lídri v zavádzaní rodovo citlivého rozpočtovania	23
1.3.2. Úloha medzinárodných organizácií v podpore RCR	24
1.3.3. Implementácia RCR v krajinách OECD	24
1.3.4. Pilotné projekty na úrovni miest a regiónov	28
1.4. Rodovo citlivé rozpočtovanie v Slovenskej republike	33
1.4.1. Inštitúcie a organizácie, ktoré sa podieľajú na implementovaní RCR	34
1.4.2. Výzvy a prekážky pri implementácii RCR na Slovensku	36
2. CIEĽ PRÁCE	38
2.1. Čiastkové ciele práce	38
3. METODIKA PRÁCE A METÓDY SKÚMANIA	40
3.1. Výskumné otázky a analytické východiská	43
3.2. Expertný dotazník – štruktúra a otázky	44
3.3. Dotazník pre verejnosť – štruktúra a otázky	45
4. VÝSLEDKY PRÁCE	47

4.1. Rodová analýza rozpočtu podľa oblastí	47
4.2. Analýza vplyvu rodového rozpočtovania na fiškálnu efektívnosť a rodovú rovnosť v Bratislavskom samosprávnom kraji	54
4.3. Analýza stanovísk odborníka z Rozpočtovej rady BSK k implementácii rodovo citlivého rozpočtovania	56
4.4. Analýza postojov verejnosti k implementácii rodovo citlivého rozpočtovania v BSK	58
4.4.1. Povedomie o RCR	59
4.4.2. Vnímanie transparentnosti a spravodlivosti rozpočtovania	60
4.4.3. Postoje k zohľadňovaniu rozdielnych potrieb	60
4.4.4. Preferované oblasti pre férovejšiu alokáciu výdavkov	61
5. DISKUSIA	63
5.1. Výzvy pri implementácii rodovo citlivého rozpočtovania	63
5.2. Reflexia výskumných otázok v odpovediach odborníka z Rozpočtovej rady BSK	65
5.3. Reflexia výskumných otázok v odpovediach verejnosti	66
5.4. Odporúčania	68
ZÁVER	74
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	76

Zoznam grafov

Graf 1 Gender Budgeting in OECD Countries	26
Graf 2 Rozpočet Bratislavského samosprávneho kraja (2022 – 2024) podľa oblastí verejných výdavkov	53
Graf 3 Kľúčové výzvy pri implementácii rodovo citlivého rozpočtovania	63

Zoznam tabuliek

Tabuľka 1 Porovnanie prístupov GSB a GRB v oblasti rodovo citlivého rozpočtovania	16
Tabuľka 2 Porovnanie pilotných projektov v rámci RCR	30
Tabuľka 3 Hlavné skúmané oblasti rozpočtu	48
Tabuľka 4 Porovnanie výdavkov na kultúru podľa RRC	52
Tabuľka 5 Porovnanie vybraných ukazovateľov medzi krajinami s a bez implementácie rodovo citlivého rozpočtovania	54
Tabuľka 6 Porovnanie úrovne implementácie RCR vo vybraných krajinách	68

Zoznam obrázkov

Obrázok 1 Časová os vývoja rodovo citlivého rozpočtovania (RCR)	20
---	----

Úvod

V priebehu 20. storočia došlo k významným zmenám, keď ženy začali čoraz viac participovať na ekonomických a politických aktivitách, ktoré boli dovtedy prevažne vyhradené mužom. Napriek pokroku, ktorý bol dosiahnutý v mnohých krajinách pri odstraňovaní rodových nerovností, ženy stále čelí problémom v oblasti prístupu k vzdelaniu, kvalitnej zdravotnej starostlivosti, pracovným príležitostiam a politickému zapojeniu. Aj keď tieto rodové rozdiely sú viditeľné po celom svete, najviac sa prejavujú v rozvojových krajinách. V rozvinutých štátoch sa rodové rozdiely v oblasti vzdelania a zdravotnej starostlivosti prakticky odstránili, avšak v ekonomických a politických sférach sú ženy stále obmedzené. V mnohých rozvojových krajinách síce došlo k zúženiu rozdielov v prístupe k vzdelaniu a zdravotnej starostlivosti, ale snahy o posilnenie účasti žien v ekonomických aktivitách, vlastníctve a správe majetku, ako aj ich politickej účasti, sa stretávajú s viacerými prekážkami. (Stotsky, Shibuya, Kolovich, and Kebhaj (2016).

Rodová rovnosť je jedným zo základných predpokladov udržateľného rozvoja spoločnosti. Napriek významnému pokroku v oblasti eliminácie rodových rozdielov v posledných desaťročiach sa ženy a muži stále stretávajú s nerovným prístupom k ekonomickým, sociálnym a politickým príležitostiam. Tieto rozdiely sa prejavujú nielen v individuálnom postavení jednotlivcov, ale aj v systémoch financovania a rozdeľovania verejných zdrojov. Práve v tejto súvislosti sa do popredia dostáva koncept rodovo citlivého rozpočtovania (gender budgeting), ktorý predstavuje strategický nástroj na zabezpečenie efektívnej a spravodlivej alokácie verejných financií s cieľom podporiť rodovú rovnosť (DONČEVOVÁ, 2013).

Rodovo citlivé rozpočtovanie – RCR¹ je proces, ktorý analyzuje, ako verejné výdavky a príjmy ovplyvňujú rôzne skupiny obyvateľstva na základe ich rodovej identity.

Ide o dôležitý nástroj na identifikáciu nerovností v prístupe k verejným službám a finančným zdrojom, čím umožňuje tvorcom politik prijímať opatrenia na ich odstránenie. Tento prístup neznamená vytváranie samostatného rozpočtu pre ženy, ale integráciu rodového hľadiska do celého procesu rozpočtovania. V praxi to znamená, že samosprávy by mali

¹ Skratka pre Rodovo citlivé rozpočtovanie

zohľadňovať špecifické potreby mužov a žien pri plánovaní a realizácii verejných výdavkov, aby sa zabezpečila rovnosť príležitostí a prístup k verejným zdrojom.

Táto práca sa zameriava na analýzu rodovo citlivého rozpočtovania vo vybranej samospráve – v Bratislavskom samosprávnom kraji. Cieľom diplomovej práce je komplexne preskúmať, do akej miery rozpočet Bratislavského samosprávneho kraja (BSK) zohľadňuje rodové aspekty pri plánovaní a alokácii finančných prostriedkov. Sústredíme sa na identifikáciu, či financovanie jednotlivých oblastí verejnej politiky – ako je vzdelávanie, zdravotníctvo, sociálne služby či doprava – reflektuje rozdielne potreby žien a mužov, a či sú v rámci rozpočtového procesu aplikované konkrétne opatrenia na vyrovnávanie rodových nerovností. Zároveň sa zameriavame na odhalenie prípadných systémových nedostatkov a bariér, ktoré môžu brániť efektívnemu uplatňovaniu princípov rodovej rovnosti vo verejných financiách. Výskum vychádza z kombinácie teoretických východísk a praktických metód – analyzujeme rozpočtové dokumenty, realizujeme dotazníkové zisťovanie medzi občanmi a občiankami kraja, a vedieme rozhovory s predstaviteľmi samosprávy, aby sme získali čo najucelenejší pohľad na aktuálnu prax a jej možnosti zlepšenia.

Z metodologického hľadiska bude výskum zahŕňať kvantitatívne aj kvalitatívne metódy. Analýza rozpočtových dokumentov umožní preskúmať, do akej miery sú rodové aspekty reflektované v príjmoch a výdavkoch vybranej samosprávy. Rozhovory s predstaviteľmi samosprávy a odborníkmi v oblasti rodovej politiky poskytnú hlbší pohľad na proces implementácie rodovo citlivého rozpočtovania, identifikáciu bariér a návrhy na zlepšenie tohto procesu.

Hlavným prínosom tejto práce je prehľad aktuálneho stavu rodovo citlivého rozpočtovania vo vybranej samospráve a identifikácia, kde je priestor na zlepšenie. Výsledky výskumu môžu slúžiť ako motivácia a podklad pre ďalší rozvoj rodových politík v samosprávach a prispieť k efektívnejšiemu a spravodlivejšiemu využívaniu verejných financií.

Stratégia rodovo citlivého rozpočtovania je kľúčová pre dosiahnutie rodovej rovnosti a sociálnej spravodlivosti. Táto práca preto reflektuje potrebu efektívneho začlenenia rodového hľadiska do verejných financií a poskytuje konkrétny prípadový pohľad na to, ako sa tento prístup uplatňuje v podmienkach vybranej samosprávy.

Diplomová práca je rozdelená do šiestich hlavných kapitol. Prvá kapitola sa venuje vymedzeniu pojmov a analýze súčasného stavu rodovo citlivého rozpočtovania na Slovensku i

v zahraničí. V druhej kapitole je priblížený historický vývoj a inštitucionalizácia tohto prístupu, vrátane hlavných míľnikov a kľúčových aktérov. Tretia kapitola predstavuje konkrétne príklady dobrej praxe zo zahraničia a hodnotenie implementácie RCR v podmienkach Slovenskej republiky. Štvrtá kapitola definuje hlavný cieľ práce a rozpracúva jednotlivé čiastkové ciele, ktoré tvoria základ pre analytickú časť. Piata kapitola opisuje použitú metodológiu, vrátane zberu a spracovania údajov prostredníctvom analýzy dokumentov, rozhovorov a dotazníkového prieskumu. Šiesta kapitola obsahuje prezentáciu výsledkov výskumu, od analýzy rozpočtu podľa oblastí až po interpretáciu odpovedí respondentov. Záverečná kapitola ponúka diskusiu nad zisteniami, návrhy na zlepšenie a odporúčania pre efektívnejšie a spravodlivejšie uplatňovanie rodovo citlivého rozpočtovania v samosprávnej praxi.

1. Súčasný stav skúmanej problematiky doma a v zahraničí

Rodovo citlivé rozpočtovanie (gender-responsive budgeting – GRB) je systémový prístup k správe verejných financií, ktorý integruje hľadisko rodovej rovnosti do procesu rozhodovania o rozpočtových príjmoch a výdavkoch. Tento prístup vychádza z presvedčenia, že verejné rozpočty a politiky by mali aktívne prispievať k vytváraniu spravodlivej spoločnosti, kde sú všetci občania – bez ohľadu na pohlavie, sociálne postavenie alebo kultúrne faktory – rovnakým spôsobom zohľadnení. Prostredníctvom GRB analyzujeme, ako verejné financie ovplyvňujú rôzne skupiny obyvateľstva na základe pohlavia a sociálnych faktorov, čím pomáhame identifikovať a riešiť rodové nerovnosti.

Hlavným cieľom rodovo citlivého rozpočtovania je zabezpečiť spravodlivú distribúciu verejných zdrojov a odstrániť rodovú diskrimináciu. Tento prístup prispieva k odstráneniu historických nerovností, ktoré sa prejavujú v rôznych oblastiach – ako je prístup k vzdelaniu, zdravotnej starostlivosti, ekonomickým príležitostiam či sociálnym službám. Zohľadnením rôznych potrieb skupín obyvateľstva, ako sú ženy, seniori, osoby so zdravotným postihnutím alebo znevýhodnené komunity, zabezpečujeme, že verejné politiky a rozpočty nebudú uprednostňovať len určité skupiny, ale budú reflektovať potreby všetkých.

Rodovo citlivé rozpočtovanie kladie dôraz na spravodlivé rozdelenie verejných zdrojov medzi rôzne skupiny, pričom sa zohľadňujú špecifické potreby, ktoré môžu mať ženy a muži. Tieto potreby sa často prejavujú najmä v oblastiach ako sú zdravotná starostlivosť, sociálne služby, starostlivosť o deti či podpora rodín. Napríklad ženy môžu mať väčšiu potrebu prístupu k zdravotnej starostlivosti zameranej na reprodukčné zdravie, alebo môžu vyžadovať konkrétnu podporu v oblasti starostlivosti o deti, čo ovplyvňuje tvorbu verejných rozpočtov a alokáciu prostriedkov do týchto oblastí. Zohľadnenie týchto potrieb pri plánovaní a implementácii politik pomáha zabezpečiť, že verejné zdroje sú alokované tak, aby podporovali rodovú rovnosť a poskytovali rovnaké príležitosti pre všetkých občanov. (AUTORSKÝ KOLETÍV, 2011)

Tento prístup tiež prispieva k inkluzívnemu a spravodlivému rastu. Pri zohľadnení potrieb znevýhodnených skupín, vrátane žien v určitých regiónoch alebo komunitách, sa zabezpečuje rovnomernejší rozvoj a lepší prístup k verejným službám a príležitostiam.

Týmto spôsobom podporujeme spravodlivejšie a vyváženejšie rozdelenie rozpočtových zdrojov, čo vedie k zníženiu sociálnych a ekonomických nerovností. Zároveň tento prístup zvyšuje transparentnosť a zodpovednosť v správe verejných financií, pretože rozhodovatelia musia brať do úvahy, ako ich rozhodnutia ovplyvňujú rôzne skupiny obyvateľstva. Vytvárame tým silnejší mechanizmus na monitorovanie a vyhodnocovanie rodových dopadov verejných výdavkov, čo zvyšuje dôveru verejnosti v správu verejných financií.

Zvýšená transparentnosť a zodpovednosť v správe verejných financií umožňuje, aby sa rozpočtové rozhodnutia prijímali s plným pochopením ich vplyvu na rôzne skupiny obyvateľstva. Inštitúcie verejnej správy sa tak stávajú schopnejšie reagovať na potreby občanov, čím zvyšujú efektivitu a spravodlivosť verejných politík. Tento prístup zároveň znižuje riziko, že verejné prostriedky budú neefektívne rozdelené alebo použité na podporu politických alebo ekonomických záujmov niektorých skupín na úkor iných.

Príklady implementácie rodovo citlivého rozpočtovania v rôznych krajinách ukazujú, že tento nástroj môže byť efektívny pri znižovaní rodových nerovností a podporovaní inkluzívneho rastu. GRB sa ukazuje ako cenný nástroj pri vytváraní politiky, ktorá odráža reálne potreby obyvateľstva a zabezpečuje rovnaký prístup k verejným zdrojom pre všetky skupiny. Vďaka GRB sa zvyšuje schopnosť verejných inštitúcií adresovať problémy, ktoré majú rôzne demografické skupiny, a podporiť spravodlivejšie a rovnejšie spoločnosti.

Zároveň rodovo citlivé rozpočtovanie vytvára predpoklady pre lepšie plánovanie politík, ktoré zohľadňujú rôzne potreby obyvateľov, čím zabezpečuje dlhodobý sociálny a hospodársky rozvoj. Zohľadnením rodových aspektov pri rozpočtovaní a tvorbe politík sa dosahuje nielen spravodlivejšie rozdelenie verejných zdrojov, ale aj vyššia efektivita a transparentnosť v správe verejných financií, čo vedie k udržateľnému rozvoju a rovnosti medzi pohlaviami v spoločnosti.

Rodovo citlivé rozpočtovanie (RCR) čelí niekoľkým výzvam, ako sú implementačné problémy, nejednoznačnosť metodiky a nedostatok politickej vôle na jeho realizáciu. Implementácia RCR sa môže stretnúť s politickým odporom a praktickými obmedzeniami v závislosti od miestnych podmienok, ako to ukazujú rôzne príklady z praxe. Medzi hlavné výzvy patrí aj absencia jednotnej metodiky pre analýzu rodových aspektov v rozpočtoch, čo vedie k rozdielnym prístupom v hodnotení jeho účinnosti. (MILLER, AIKEN, 2008).

Kritici tiež poukazujú na nejednoznačnosť v metodických prístupoch, ktoré sa v rôznych krajinách líšia, čo môže znižovať konzistentnosť v hodnotení a implementácii rodovo citlivých politík (OECD, 2014). Niektoré krajiny sa stretávajú s nedostatkom politickej vôle na zavedenie takýchto opatrení, najmä v konzervatívnych politických režimoch, ktoré môžu považovať RCR za zbytočný alebo príliš náročný na vykonanie. (FREDMAN, 2016)

V oblasti rodovo citlivého rozpočtovania existujú dva hlavné prístupy – Gender-Sensitive Budgeting (GSB) a Gender-Responsive Budgeting (GRB). Oba sa zameriavajú na zohľadnenie rodových aspektov v rozpočtových procesoch, no ich prístupy a ciele sa líšia.

A. Gender-Sensitive Budgeting (GSB):

GSB kladie dôraz na rozpoznávanie rodových rozdielov pri plánovaní verejných financií. Hlavným cieľom je zabezpečiť, aby rozpočty neprehlbovali nerovnosti, no tento prístup nepožaduje zásadné zmeny v štruktúrach alebo politikách, ktoré tieto nerovnosti spôsobujú. Identifikuje rodové rozdiely v oblasti prístupu k verejným službám (napr. zdravotníctvo, vzdelanie, sociálne služby). Pomáha odhaliť, ako verejné výdavky ovplyvňujú mužov a ženy, ale nezahŕňa implementáciu zásadných zmien v alokácii zdrojov. Cieľom je „neškodiť“, nie aktívne znižovať nerovnosti. **Príklad:** Ak analýza ukáže, že ženy nesú väčšiu zodpovednosť za starostlivosť o deti, GSB odporučí zvýšiť financovanie verejných služieb, ako sú škôlky alebo podpora rodičovstva.

B. Gender-Responsive Budgeting (GRB):

GRB je progresívnejší prístup, ktorý nielen rozpoznáva rodové rozdiely, ale sa aktívne usiluje o ich odstránenie. Zahŕňa transformáciu politík a štruktúr s cieľom zlepšiť rodovú rovnosť a odstrániť diskrimináciu. Ide o proaktívny prístup zameraný na riešenie príčin rodových nerovností. Zahŕňa konkrétne opatrenia na redistribúciu zdrojov a podporu rodovej rovnosti. Transformuje existujúce politické a ekonomické štruktúry, ktoré podporujú nerovnosť. **Príklad:** Zavedenie programov na podporu podnikania žien alebo iniciatív na znižovanie platových rozdielov medzi mužmi a ženami, pričom tieto opatrenia sú priamo zahrnuté do rozpočtu (EIGE, 2023).

Tabuľka 1 Porovnanie prístupov GSB a GRB v oblasti rodovo citlivého rozpočtovania

<p>GSB/</p> <p>Zameriava sa na identifikovanie rodových rozdielov a ich zohľadnenie v rozpočtoch. Nezahŕňa zásadné zmeny v štruktúrach alebo politikách.</p>	<p>GRB/</p> <p>Aktívne pracuje na odstránení rodových nerovností cez konkrétne opatrenia. Snaží sa transformovať politické a ekonomické štruktúry podporujúce nerovnosť.</p>
<p>Reaktívny prístup („neškodiť“).</p>	<p>Proaktívny prístup („transformovať a zlepšiť“).</p>

Zdroj tabuľka 1: Vlastné spracovanie podľa: UN WOMEN. Gender Responsive Budgeting in Practice: A Training Manual. New York: United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women, 2010. ISBN 978-1-932827-60-8.

1.1. Historický kontext a inštitucionalizácia rodovo citlivého rozpočtovania

Rodovo citlivé rozpočtovanie je moderný prístup k verejnému financovaniu, ktorý sa začal systematicky formovať v 90. rokoch 20. storočia, no jeho ideové korene siahajú ešte ďalej – do feministických hnutí 70. rokov, ktoré kritizovali neviditeľnosť žien v hospodárskej politike. Cieľom RCR je zohľadniť špecifické potreby rôznych rodových skupín pri rozpočtovom plánovaní, alokácii verejných prostriedkov a pri vyhodnocovaní dopadov verejných výdavkov.

1970 – Počiatky v rámci feministických hnutí

V 70. rokoch začali feministické hnutia upozorňovať na to, že rozpočty verejných inštitúcií, ako aj ekonomické politiky vo všeobecnosti, boli tvorené prevažne z mužskej perspektívy a ignorovali potreby žien. Ženská práca – najmä v oblasti starostlivosti, domácnosti a komunitnej práce – bola systematicky podhodnocovaná alebo úplne prehliadaná. Diskusia o potrebe spravodlivejšieho prístupu k rozpočtom sa tak stala súčasťou širšej debaty o rodovej rovnosti. (BENERÍA A KOL., 2015).

1990 – RCR ako koncept v akademickom diskurze

Začiatkom 90. rokov sa rodovo citlivé rozpočtovanie začalo formovať ako analytický nástroj v rámci feministickej ekonómie. Vedkyne ako Diane Elson a Debbie Budlender začali systematicky skúmať, ako verejné rozpočty ovplyvňujú ženy a mužov rôzne, a navrhovali prvé metodiky rodovej analýzy rozpočtových opatrení (MILLER, AIKEN, 2008). V tomto období sa rozvíjala aj myšlienka tzv. „gender mainstreamingu“ ako stratégie na začlenenie rodového hľadiska do všetkých politík.

1995 – Pekinská konferencia: Zlomový bod

Kľúčovým medzníkom pre inštitucionalizáciu RCR bola 4. svetová konferencia OSN o ženách v Pekingu (1995). V Pekinskej deklarácii a Akčnej platforme sa po prvýkrát oficiálne objavil záväzok integrovať rodové hľadisko do verejných rozpočtov ako prostriedok na zabezpečenie rovnosti príležitostí pre ženy a mužov. Tým sa RCR stalo medzinárodne uznávaným cieľom vládnej politiky. (FREDMAN, 2016).

2000–2010 – Prvé implementácie v rozvojových krajinách

V prvom desaťročí nového milénia sa RCR začalo aktívne uplatňovať v praxi, najmä v rámci rozvojových krajín ako Filipíny, Južná Afrika či Uganda. UN Women (vtedy ešte UNIFEM) a Medzinárodný menový fond (IMF) poskytovali technickú pomoc a vytvárali nástroje pre rodovú analýzu verejných výdavkov. Zavádzali sa prvé rodovo disagregované rozpočty, rodové audity a sledovanie dopadov rozpočtových opatrení na rôzne skupiny obyvateľstva (MILLER, AIKEN, 2008); (BUDLENDER & HEWITT, 2002)

2010–2020 – RCR v legislatívach a strategických dokumentoch

Po roku 2010 viaceré krajiny zakotvili princípy RCR priamo do legislatívy alebo štátnych stratégií. Rakúsko v roku 2009 novelizovalo ústavu, pričom zaviedlo povinnosť pre verejný sektor reflektovať rodové dopady. Kanada implementovala povinnú rodovo orientovanú analýzu GBA+ pri tvorbe politík a rozpočtov. Európska únia začala cez EIGE (Európsky inštitút pre rodovú rovnosť) vydávať nástroje a metodiky na integráciu rodových aspektov do rozpočtových cyklov. UN Women vydala školiace manuály, ktoré sa začali uplatňovať v desiatkach krajín (UN WOMEN, 2010).

2020–2025 – Nástup dátovej analýzy a fiškálneho mainstreamingu

V posledných rokoch sa rodovo citlivé rozpočtovanie začína prepájať s trendom dátovo orientovaného riadenia (data-driven governance). Krajiny ako Island, Kórea či Španielsko začali systematicky používať rodovo disagregované údaje na tvorbu a hodnotenie programov. OECD (2023) uvádza, že RCR je už implementované v 61 % členských krajín, čo predstavuje prudký nárast oproti roku 2016, keď to bolo len 35 %. PEFA framework bol rozšírený o Gender Module, ktorý hodnotí RCR ako integrálnu súčasť dobrej správy verejných financií (PEFA SECRETARIAT, 2020).

Zároveň sa zdôrazňuje, že RCR nie je len nástroj pre rovnosť, ale aj pre vyššiu fiškálnu efektívnosť – napr. vyššia zamestnanosť žien prináša vyššie daňové príjmy a nižšie výdavky na sociálnu podporu (IMF, 2022). V tejto súvislosti sa o RCR čoraz viac diskutuje aj na úrovni G7 a G20.

2025 a ďalej – Predpokladaný vývoj

Na základe aktuálnych trendov možno predpokladať, že rodovo citlivé rozpočtovanie (RCR) bude po roku 2025 zohrávať čoraz dôležitejšiu úlohu v oblasti verejných financií. Očakáva sa jeho plná integrácia do všetkých fáz rozpočtového cyklu, a to najmä v demokratických štátoch, ktoré budú považovať rodovú rovnosť nielen za hodnotovú prioritu, ale aj za nástroj fiškálnej efektívnosti. RCR sa tak stane štandardnou súčasťou programového rozpočtovania, pričom sa do popredia dostanú aj nové analytické nástroje, vrátane využitia umelej inteligencie. Tá umožní automatizovane detegovať rodové dopady verejných výdavkov a podporí transparentné rozhodovanie.

Ďalším významným posunom bude prechod od vnímania RCR ako projektového nástroja k jeho zakotveniu v systémových zmenách. Rodová perspektíva sa nebude aplikovať len dodatočne alebo retrospektívne, ale stane sa východiskovým bodom už pri návrhu politik. To si bude vyžadovať nové metodiky, ale najmä legislatívne rámce, ktoré explicitne určia povinnosť rodového hodnotenia v rámci legislatívneho a rozpočtového procesu.

Zároveň bude narastať význam miestnych a regionálnych samospráv ako lídrov v inováciách v oblasti RCR. Mnohé mestá, obce a regióny začnú aktívne využívať participatívne rozpočty s dôrazom na rodovú rovnosť, čím sa stanú inšpiráciou pre vyššie úrovne riadenia. Zároveň možno očakávať vznik národných a medzinárodných sietí samospráv, ktoré budú zdieľať skúsenosti s implementáciou RCR – napríklad pod značkou „mestá rovnosti“ (cities of equality).

S týmto vývojom bude súvisieť aj rastúci význam globálneho monitoringu a prepojenia RCR s inými oblasťami verejnej správy, predovšetkým s ESG (environmental, social, governance) štandardmi. Rodová rovnosť sa tak stane súčasťou hodnotenia verejných financií nielen z hľadiska efektivity a účelnosti, ale aj z hľadiska spoločenskej zodpovednosti. Medzinárodné organizácie ako OECD, OSN či Medzinárodný menový fond budú vyvíjať nové indexy a ukazovatele, ktoré budú porovnávať mieru integrácie rodového hľadiska v jednotlivých krajinách a regiónoch podobne, ako dnes sledujú napríklad investície do vzdelávania či vývoj verejného dlhu.

Napokon, očakáva sa posun od výlučne rodového prístupu k intersekciónálnemu a inkluzívnemu rozpočtovaniu. RCR sa začne uplatňovať aj vzhľadom na ďalšie osy spoločenských nerovností – ako je vek, zdravotné postihnutie, etnicita či socio-ekonomický status. Tento vývoj bude podporený vývojom tzv. „inclusive budgeting tools“, teda analytických nástrojov umožňujúcich sledovať spravodlivosť vo viacerých dimenziách zároveň. Výsledkom bude komplexnejšie, spravodlivejšie a transparentnejšie rozpočtovanie, ktoré bude lepšie reagovať na potreby celej populácie.

Vývoj rodovo citlivého rozpočtovania ukazuje, že ide o nástroj, ktorý vznikol z potreby sociálnej spravodlivosti, no v súčasnosti sa uplatňuje aj ako stratégia pre zvýšenie efektívnosti verejných výdavkov a kvality verejných politík. Kým v 70. rokoch išlo o aktivistickú kritiku ekonomického systému, dnes je RCR uznávaným štandardom dobrej správy vecí verejných. Výzvou zostáva jeho rozšírenie na miestne úrovne a zabezpečenie adekvátneho zberu údajov, čo je predpokladom pre jeho zmysuplnú aplikáciu aj v kontexte Slovenska.

Obrázok 1 Časová os vývoja rodovo citlivého rozpočtovania (RCR)

Zdroj obrázok 1: Vlastné spracovanie podľa: UN WOMEN (2020), OECD (2023), FREDMAN (2016), MILLER a AIKEN (2008), PEFA SECRETARIAT (2020).

1.2. Vedecké prístupy a teórie podporujúce RCR

Rodovo citlivé rozpočtovanie (RCR) je koncepcne zakorenené v súbore vedeckých prístupov, ktoré sa usilujú reflektovať sociálne nerovnosti z hľadiska pohlavia a prispieť k ich eliminácii prostredníctvom efektívnejšej, adresnejšej a spravodlivejšej verejnej politiky. Medzi kľúčové teoretické rámce, z ktorých tento koncept vychádza, patria predovšetkým feministická teória, prístup k ľudským právam a liberálne i egalitárne teórie spravodlivosti. Tieto prístupy poskytujú normatívne aj praktické základy pre rozvoj analytických nástrojov, legislatívnych rámcov a hodnotiacich mechanizmov, ktoré sú nevyhnutné pre implementáciu RCR v praxi.

1.2.1. Feministická teória

Feministická teória je najstarším a najvýraznejším intelektuálnym prameňom, z ktorého RCR vychádza. Tvrdí, že tradičný prístup k verejnému rozpočtovaniu je do veľkej miery „rodovo slepý“ – teda predpokladá univerzálneho občana bez ohľadu na pohlavie, čím však často prehliada špecifické potreby žien alebo iných znevýhodnených skupín.

Rodová analýza politik, ako kľúčová metóda feministickej ekonómie, slúži na identifikáciu spôsobov, akými rozpočtové opatrenia ovplyvňujú rôzne skupiny obyvateľstva. Tento typ analýzy kladie dôraz na to, aby sa pri navrhovaní výdavkových opatrení zvažili ich diferencované dopady – napríklad na ženy z rôznych etnických menšín, osamelé matky či staršie ženy odkázané na opatrovateľské služby (BENERÍA A KOL., 2015).

Zásadnou otázkou, ktorú feministická teória v rámci RCR otvára, je tiež hodnota neplatenej práce. Starostlivosť o deti, domácnosť, starších príbuzných – všetky tieto aktivity, ktoré ženy často vykonávajú bez odmeny, majú zásadný vplyv na fungovanie ekonomiky a spoločnosti, no v tradičnom rozpočtovaní sa neobjavujú. RCR preto usiluje o zviditeľnenie a zohľadnenie týchto činností v rozpočtových dokumentoch, napríklad cez dotácie pre škôlky, centrá dennej starostlivosti či podporu flexibilného pracovného času (Nadácia Pontis, 2012).

V poslednom období sa do feministickej analýzy čoraz viac začleňuje koncept interseksionality. Ten upozorňuje, že ženy nie sú homogénnou skupinou – ich postavenie a potreby ovplyvňuje aj vek, rasa, zdravotný stav, triedna príslušnosť či sexuálna orientácia. RCR, ktoré reflektuje túto komplexitu, je omnoho účinnejšie pri navrhovaní inkluzívnych a adresných verejných politik.

1.2.2. Prístup k ľudským právam

Prístup založený na ľudských právach vychádza z predpokladu, že rodová rovnosť nie je len sociálnym cieľom, ale právnym záväzkom. Implementácia RCR je teda vnímaná ako nevyhnutný nástroj na napĺňanie právnych noriem a princípov rovnosti, ktoré sú zakotvené v medzinárodných dokumentoch ako CEDAW - Zmluva o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien, Všeobecná deklarácia ľudských práv či Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (FREDMAN, 2016).

Tento prístup stavia na viacerých pilieroch:

- **Rovnosť pred zákonom:** Každý občan má mať rovnaký prístup k verejným zdrojom bez ohľadu na pohlavie. Ak niektorá skupina systematicky čelí znevýhodneniu, štát má morálnu i právnú povinnosť túto nerovnosť kompenzovať.
- **Zodpovednosť štátu:** Verejné inštitúcie nesmú byť neutrálnymi pozorovateľmi nerovností. Naopak, majú aktívne vytvárať mechanizmy, ktoré zabezpečia férové rozdelenie prostriedkov – čo znamená, že verejné výdavky musia byť analyzované aj z rodového hľadiska.
- **Participácia:** Právo na účasť je základným prvkom ľudskoprávneho rámca. RCR by malo byť navrhované a vyhodnocované so zapojením občianskej spoločnosti, vrátane ženských organizácií a iných zástupcov marginalizovaných skupín (GENDER GO, 2019).

Tento prístup má silnú legitimitu najmä v právnom a medzinárodnom kontexte, kde vytvára priestor na kontrolu a zodpovednosť zo strany medzinárodných organizácií a občianskych iniciatív.

1.2.3. Teórie spravodlivosti

Zatiaľ čo feministické a ľudskoprávne prístupy sa zameriavajú na konkrétne skupiny, teórie spravodlivosti ponúkajú širší normatívny rámec. John Rawls (1971) vo svojej teórii „spravodlivosti ako férovosti“ tvrdí, že spravodlivá spoločnosť je taká, ktorá zabezpečuje rovnosť príležitostí a kompenzuje znevýhodnenia, ktoré vyplývajú z narodenia či spoločenského postavenia. V rámci RCR tento prístup predpokladá, že:

- **Rozdelenie verejných zdrojov musí reflektovať reálne potreby spoločnosti,** nie len formálne princípy neutrality.
- **Prístup k službám a infraštruktúre musí byť univerzálny,** no zároveň flexibilný – reagovať na špecifické výzvy, ktorým čelia rôzne sociálne skupiny.

- **Rozpočtovanie má zabezpečiť kompenzáciu pre tých, ktorí sú v horšej východiskovej pozícii**, napríklad pre ženy s malými deťmi, ktoré čelili prerušeniam kariéry a nižším dôchodkom. (NADÁCIA PONTIS, 2012)

Aj keď sú tieto teoretické rámce dôležité, nie sú bez obmedzení. Kritici feministickej teórie poukazujú na riziko príliš úzkeho zamerania na rodové otázky bez kontextualizácie do širšieho rámca sociálnej spravodlivosti. Iní upozorňujú, že teórie spravodlivosti – ako napríklad Rawlsova – sa zameriavajú viac na abstraktné princípy než na špecifiká rodových nerovností. Problémom môže byť aj praktická implementácia – napríklad v krajinách s obmedzenou kapacitou verejnej správy alebo nedostatočnými dátami. Preto sa čoraz častejšie presadzuje kombinovaný a kontextuálne citlivý prístup, ktorý integruje viaceré teoretické východiská do jednej analytickej a praktickej schémy (BENERÍA ET AL. 2015; NADÁCIA PONTIS, 2012).

1.3. Medzinárodné skúsenosti s implementáciou RCR

Rodovo citlivé rozpočtovanie (RCR) sa za posledné desaťročia etablovalo ako dôležitý nástroj verejnej politiky, ktorý prepája princípy rovnosti, transparentnosti a fiškálnej efektívnosti. Viaceré krajiny i medzinárodné organizácie prispeli k jeho rozšíreniu, šandardizácii a aplikácii na národnej i regionálnej úrovni. V tejto kapitole predstavujeme príklady dobrej praxe a zároveň reflektujeme aktuálny stav implementácie RCR v rámci krajín OECD – vrátane rozdielov medzi národnou a subnárodnou úrovňou.

1.3.1. Lídri v zavádzaní rodovo citlivého rozpočtovania

Austrália bola prvou krajinou na svete, ktorá začala systematicky využívať rodovo citlivé rozpočtovanie už v 80. rokoch 20. storočia. Vytvorením dokumentu *Women's Budget Statement* (1996) nadviazala na predchádzajúce politiky, ako bola *National Women's Health Policy*, čím vytvorila základ pre integráciu rodového hľadiska do verejných výdavkov a plánovania. Tento austrálsky model sa stal inšpiráciou pre ďalšie štáty, najmä v kontexte rozvinutých demokracií. (MILLER & AIKEN, 2008)

Medzi najaktívnejšie krajiny v oblasti RCR patria aj Švédsko, Nórsko a ostatné severské štáty, ktoré začali uplatňovať rodovo orientovaný prístup v rozpočtoch od 90. rokov. RCR sa tu stal

súčasťou širšej stratégie *gender mainstreamingu*, pričom bol aplikovaný najmä v oblastiach ako zdravotníctvo, školstvo, zamestnanosť a sociálna ochrana (BENERÍA ET AL. 2015).

Rodová rovnosť je v týchto krajinách vnímaná ako neoddeliteľná súčasť dobrej verejnej správy.

Kanada sa zaradila medzi lídrov RCR v globálnom meradle vďaka svojej dôslednej aplikácii rodovo citlivej analýzy (GBA+) a pravidelnému školeniu verejných zamestnancov na všetkých úrovniach. Jej dlhodobý záväzok k rovnosti prispel k šíreniu tohto prístupu v rámci medzinárodných organizácií (FREDMAN, 2016).

1.3.2. Úloha medzinárodných organizácií v podpore RCR

UN Women a Organizácia Spojených národov patria medzi hlavné globálne aktérky podporujúce RCR najmä v rozvojových krajinách. Už od začiatku 21. storočia vyvíjajú metodiky, poskytujú technickú pomoc a školenia, pričom sa zameriavajú na zlepšenie prístupu žien k verejným politikám a zdrojom (UN WOMEN, 2020).

OECD zohrala zásadnú úlohu pri štandardizácii a rozšírení RCR v rámci vyspelých krajín. Vytvorením usmernení a analytických rámcov pomáha členským štátom integrovať rodové hľadisko do verejného finančného manažmentu (OECD, 2014, 2023). Najnovšia správa OECD (2023) poskytuje dôležitý prehľad o stave RCR v 38 krajinách.

1.3.3. Implementácia RCR v krajinách OECD

Správa OECD (2023) uvádza, že v roku 2022 bolo RCR oficiálne implementované v 23 z 38 krajín OECD, čo predstavuje 61 % členských štátov. V roku 2016 to bolo len 35 %, čo poukazuje na výrazný nárast záujmu o aplikáciu tohto nástroja. OECD zároveň v analýze rozlišuje úrovne, na ktorých je RCR aplikované.

A. Krajiny s inštitucionalizovaným RCR na všetkých úrovniach (národná + regionálna + miestna)

- Rakúsko – ako jedna z mála krajín má RCR zakotvené v ústave (od roku 2009). Každé ministerstvo a verejný orgán je povinný definovať rodové ciele a implementovať ich prostredníctvom programového rozpočtovania. Tento prístup sa uplatňuje aj na úrovni spolkových krajín a miest, napr. Viedeň má vlastné rodovo citlivé participatívne rozpočty.

- Kanada – uplatňuje tzv. GBA+ (Gender-Based Analysis Plus²) na všetkých úrovniach. Federálne ministerstvá sú povinné vykonávať rodovú analýzu pri každom návrhu politiky alebo výdavku. Provincie ako Ontário či Quebec zároveň zavádzajú vlastné GBA+ nástroje v regionálnom plánovaní.

- Island – v roku 2009 prijal národný plán RCR a postupne rozšíril rodovo orientované rozpočtovanie aj na miestnu úroveň. Mnohé obce, napríklad Reykjavík, využívajú participatívne nástroje zohľadňujúce potreby rôznych rodových skupín.

B. Krajiny so silnou praxou na subnárodnej úrovni (regionálnej/miestnej)

- Španielsko – aj keď RCR nie je zákonnou povinnosťou v celom štáte, Andalúzia je známa svojou pokročilou praxou rodovo citlivého rozpočtovania, vrátane metodických príručiek a školení pre verejných zamestnancov. Podobné iniciatívy existujú aj v Katalánsku a Valencii.

- Nórsko – uplatňuje rodový mainstreaming ako súčasť národnej stratégie a poskytuje granty obciam na vypracovanie rodovo spravodlivých plánov. Mestá ako Bergen a Oslo vypracovali vlastné metodiky rodovej analýzy výdavkov.

- Švajčiarsko – nemá centrálnu politiku RCR, ale niektoré kantóny napr. Bazilej, Ženeva aktívne implementujú rodovo orientované analýzy a školenia. Ženeva navyše realizuje pravidelné hodnotenia rozpočtu z pohľadu rovnosti.

- Fínsko – na národnej úrovni RCR zatiaľ nie je povinné, ale mestá ako Helsinki a Tampere pilotujú vlastné programy na rodovo citlivú analýzu výdavkov v oblastiach ako doprava, školstvo a sociálne služby.

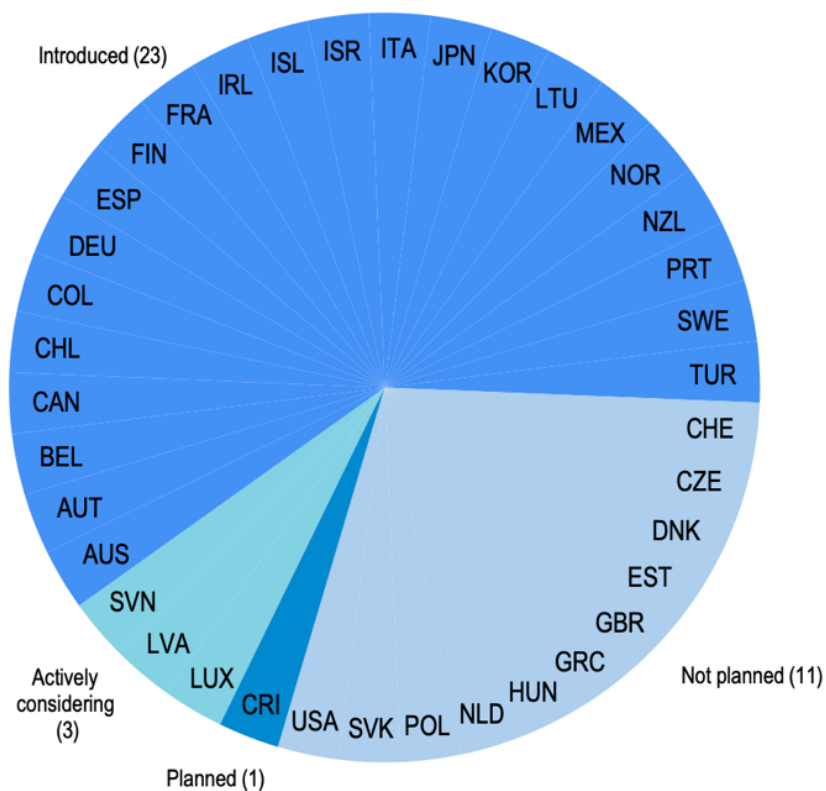
- Belgicko – má legislatívne ukotvené RCR na federálnej úrovni, no reálny posun nastal najmä v regiónoch ako Flámsko, kde vznikli rodové analýzy regionálnych investičných plánov a školské rozpočty s dôrazom na rovnosť prístupu.

C. Ďalšie krajiny s inovatívnymi projektmi na miestnej úrovni

² Gender-Based Analysis Plus (GBA+) je analytický nástroj, ktorý hodnotí dopady politik, programov a projektov na rôzne skupiny obyvateľstva z hľadiska rodových a ďalších faktorov, ako sú rasa, etnický pôvod, príjem a iné, aby sa zabezpečila rovnosť a spravodlivosť vo verejnej správe a politike.

- Nemecko – v niektorých mestách ako Berlín, Hamburg alebo Freiburg sa realizujú projekty participatívneho rozpočtovania s rodovým dôrazom. Mesto Freiburg zverejňuje tzv. „Gender Budget Reports“ každé dva roky.
- Taliansko – napriek absencii centrálnej stratégie RCR, mestá ako Bologna, Turín alebo Miláno vytvárajú vlastné nástroje na zber rodovo disagregovaných údajov o službách a výdavkoch.
- Francúzsko – mesto Grenoble patrí medzi lídrov RCR, pričom každoročne zverejňuje rodovú analýzu rozpočtu. Podobný prístup využíva aj Paríž v rámci rovnosti prístupu k mestským priestorom a infraštruktúre.

•
Graf 1 Gender Budgeting in OECD Countries

Zdroj graf 1: OECD. Gender Budgeting in OECD Countries 2023. Paris: OECD Publishing, 2023. s. 11. DOI: <https://doi.org/10.1787/647d546b-en>.

Graf č.1. znázorňuje tri základné kategórie:

- I. Krajiny, ktoré implementovali rodovo citlivé rozpočtovanie (tmavomodrá farba),
- II. Krajiny, ktoré plánujú implementáciu (modrá),
- III. Krajiny, ktoré o tejto možnosti diskutujú alebo ju aktívne zvažujú (bledomodrá).

Jedným z dôležitých aspektov pri hodnotení implementácie rodovo citlivého rozpočtovania (RCR) v medzinárodnom kontexte je rozlíšenie podľa úrovne verejnej správy. RCR môže byť implementované na národnej, regionálnej alebo miestnej úrovni – a každá z týchto úrovní má svoje špecifiká, nástroje aj výzvy. OECD vo svojej najnovšej správe poukazuje na to, že **viacúrovňová koordinácia** je často kľúčom k úspešnej a udržateľnej aplikácii rodovo spravodlivých rozpočtových opatrení (OECD, 2023).

A. Národná úroveň

Niektoré krajiny, ako napríklad Belgicko, uplatňujú rodovo citlivé rozpočtovanie výlučne na centrálnej úrovni. V týchto prípadoch je integrácia rodovej rovnosti zabezpečená legislatívou alebo vládnymi stratégiami, ktoré sa priamo vzťahujú na štátny rozpočet. Napríklad Belgicko má od roku 2007 legislatívny rámec, ktorý vyžaduje, aby všetky federálne rozpočty prešli rodovou analýzou (EIGE, 2020).

B. Viacúrovňové riadenie – kombinácia národnej, regionálnej a miestnej úrovne

V krajinách ako Rakúsko, Španielsko, Kanada či Island je RCR aplikované na viacerých úrovniach. Rakúsko je unikátne tým, že má RCR zakotvené priamo v ústave (od roku 2009), čo zaväzuje nielen národnú, ale aj regionálnu a miestnu správu k uplatňovaniu rodovej rovnosti vo verejných financiách (BUDLENDER; HEWITT, 2002). V Kanade sa rodovo citlivá analýza (GBA+) stala štandardom pri príprave vládných politík, a zároveň niektoré provincie, ako Quebec a Ontario, vypracovali vlastné modely rodovo zameraného rozpočtovania (MILLER; AIKEN, 2008).

C. Subnárodná alebo experimentálna úroveň

V štátoch ako Švajčiarsko, Taliansko, Nemecko alebo Izrael zatiaľ neexistuje národná stratégia RCR, ale vybrané regióny alebo mestá realizujú vlastné projekty a iniciatívy. V Švajčiarsku napríklad niekoľko kantónov testovalo rodovo citlivé prístupy v oblastiach ako mestská doprava alebo sociálne služby.

V Nemecku mestá ako Bonn a Freiburg zavádzajú rodové aspekty do participatívnych rozpočtov s cieľom zvýšiť dostupnosť služieb pre ženy a znevýhodnené skupiny (UN WOMEN, 2020). Tieto „zdola vznikajúce“ iniciatívy často vznikajú v spolupráci s neziskovým sektorom alebo akademickou obcou.

Pre Slovenskú republiku, kde nie je rodovo citlivé rozpočtovanie legislatívne zakotvené, predstavujú tieto modely zaujímavé inšpirácie. Aj v podmienkach bez centrálného rámca môžu miestne a regionálne samosprávy zavádzať pilotné projekty, ktoré prinesú nové dáta, praktické skúsenosti a motiváciu pre štátnu politiku. Prípád Bratislavského samosprávneho kraja, ktorý zatiaľ nepracuje so systematickou rodovou analýzou, ukazuje, že práve subnárodná iniciatíva môže byť štartovacím bodom na ceste k systémovej zmene.

Z grafu č.1. je zrejmé, že najväčší pokrok v inštitucionalizácii RCR dosiahli krajiny ako Rakúsko, Island, Španielsko, Kanada a Kórejská republika, kde existujú právne alebo programové záväzky aplikovať rodové hľadisko pri tvorbe, realizácii a hodnotení verejných výdavkov. Naopak, Slovensko sa zatiaľ nachádza medzi krajinami, ktoré neimplementovali RCR na žiadnej úrovni. Tento stav potvrdzuje aj zistenia v rámci tejto diplomovej práce, kde sa ukázalo, že v prípade Bratislavského samosprávneho kraja absentujú systematické nástroje pre uplatňovanie rodovej perspektívy v rozpočte.

1.3.4. Pilotné projekty na úrovni miest a regiónov

V rámci overovania praktickej uplatniteľnosti princípov rodovo citlivého rozpočtovania (RCR) považujeme pilotné projekty za mimoriadne vhodný a efektívny nástroj. Ich význam spočíva v možnosti otestovať metodické prístupy a zhodnotiť ich implementačnú efektívnosť ešte pred plošným zavedením do rozpočtových politík na regionálnej či národnej úrovni. Pilotné projekty zároveň umožňujú lepšie porozumieť miestnemu kontextu, zapojiť širšie spektrum aktérov a cielene nastaviť hodnotenie výdavkových opatrení z hľadiska ich dopadu na rôzne rodové skupiny.

Skúsenosti zo Slovenska i zahraničia potvrdzujú, že práve pilotné iniciatívy dokážu odhaliť špecifiká jednotlivých oblastí verejnej správy a vytvoriť podklady pre tvorbu praktických manuálov, metodických rámcov a školení. Zároveň môžu slúžiť ako základ pre budúce škálovanie dobrej praxe do ďalších územných celkov či sektorov. Významným aspektom je aj posilnenie participácie obyvateľstva na rozpočtových procesoch, čím sa zvyšuje transparentnosť a dôvera vo verejnú správu (UN WOMEN, 2020; OECD, 2023).

V slovenskom kontexte evidujeme niekoľko inšpiratívnych príkladov. Mesto Bratislava v spolupráci s mimovládnu organizáciou EsFem v roku 2019 realizovalo analýzu výdavkov na verejné priestory z pohľadu rodovej inklúzie. V rámci projektu sa skúmali napríklad bezpečnostné parametre nočnej verejnej dopravy, prístupnosť pre rodičov s malými deťmi či kvalita osvetlenia a mestského mobiliáru. Zistenia ukázali rozdielne spôsoby využívania verejného priestoru mužmi a ženami, čo bolo následne reflektované v návrhoch urbanistických opatrení (Genderový informačný portál, 2012). V meste Trnava bola v roku 2020 testovaná aplikácia rodových ukazovateľov v oblasti školstva, pričom sa zohľadňovali počty pedagógov a pedagogičiek, špecifiká výučby STEM predmetov u chlapcov a dievčat, ako aj dostupnosť školských klubov ako doplnkového nástroja podpory zamestnaných rodičov. Cieľom bolo získať údaje, ktoré by pomohli cielenejšie plánovať rozpočtové výdavky v školských zariadeniach.

Zahraničné príklady ponúkajú ešte komplexnejší obraz. Mesto Viedeň patrí medzi lídrov v oblasti RCR – od roku 2005 je rodová rovnosť systematicky integrovaná do všetkých oblastí mestskej politiky. Každý úrad má povinnosť definovať minimálne jeden výdavkový cieľ s dôrazom na rovnosť medzi mužmi a ženami. Tento model bol opakovane odporúčaný ako referenčný príklad v analýzach OECD (OECD, 2023). V Barcelone boli participatívne rozpočty doplnené o prvky rodovej edukácie občanov. Prostredníctvom školení získali obyvatelia nástroje na identifikovanie rodových dopadov návrhov, vďaka čomu došlo k výraznejšiemu zastúpeniu projektov zameraných na oblasť starostlivosti, rovného prístupu k vzdelaniu a sociálnych služieb (EIGE, 2023). Zvlášť pozoruhodný je prípad Reykjavíku, kde boli do všetkých rozpočtových kapitol zavedené rodovo špecifické výkonnostné ukazovatele. Tento systém umožňuje sledovať, aká časť verejných financií smeruje na služby využívané najmä ženami alebo mužmi, a tieto výstupy sú verejne publikované, čím sa výrazne zvyšuje informovanosť a možnosť spätnej väzby od občanov (UNDP, 2016).

Na základe týchto príkladov možno konštatovať, že pilotné projekty zohrávajú kľúčovú úlohu pri zavádzaní RCR. Okrem testovania metodiky umožňujú aj budovanie inštitucionálnej kapacity, posilnenie participácie a vytváranie dátových základní pre dlhodobé hodnotenie dopadov verejných politík. Ich systematická podpora by preto mala byť súčasťou národnej stratégie implementácie rodovo citlivého rozpočtovania.

Tabuľka 2 Porovnanie pilotných projektov v rámci RCR

Lokalita	Cieľ projektu	Oblasť zamerania	Kľúčový prístup	Financovanie
Bratislava	Zohľadnenie rodových potrieb pri tvorbe verejných priestorov	Verejné priestory, mobilita	Úpravy verejných priestorov na základe potrieb žien	Miestny rozpočet + spolupráca s MVO
Trnava	Analýza rodových aspektov vo financovaní školstva	Školstvo, vzdelávacie služby	Zohľadnenie rozdielov v potrebách detí a pedagógov	Miestny rozpočet
Viedeň	Inštitucionalizácia RCR v celej mestskej správe	Celomestské politiky a rozpočty	Povinné rodové ciele pre každé oddelenie	Mestský rozpočet + federálne fondy
Barcelona	Participatívne rozpočty so zameraním na rodovú rovnosť	Sociálne služby, vzdelávanie, starostlivosť	Väčšie zapojenie občanov a rodovo orientovaných projektov	Mestský rozpočet + EÚ fondy
Reykjavík	Zavedenie merateľných rodových ukazovateľov v RCR	Celý rozpočtový cyklus	Zverejňovanie ukazovateľov a posilnenie transparentnosti	Mestský rozpočet + externí experti

Zdroj tabuľka 2 : Vlastné spracovanie podľa UN WOMEN (2010), OECD (2023), EIGE (2023), MILLER a AIKEN (2008).

Porovnanie vybraných pilotných projektov z oblasti rodovo citlivého rozpočtovania (RCR), ktoré sme spracovali na základe medzinárodných metodických dokumentov a dostupných príkladov z praxe, poukazuje na rôznorodosť prístupov a cieľov v jednotlivých lokalitách. Zároveň umožňuje identifikovať spoločné prvky úspešných iniciatív, ako aj rozdiely v miere inštitucionalizácie, participácie a integrácie rodovej rovnosti do rozpočtových procesov. Predložená tabuľka č.2 poskytuje prehľad o tom, ako konkrétne mestá v Európe – a v menšej miere aj slovenské samosprávy – pristupujú k RCR v pilotnej fáze.

V Bratislave bol projekt zameraný predovšetkým na úpravu verejných priestorov s cieľom zvýšiť ich inkluzívnosť a bezpečnosť z pohľadu rodových potrieb. V rámci spolupráce medzi mestom a mimovládnu organizáciou EsFem sa realizovala kvalitatívna analýza vnímania verejných priestranstiev ženami a mužmi, najmä pokiaľ ide o ich dostupnosť, osvetlenie či mobiliár. Na základe výsledkov boli navrhnuté úpravy, ktoré reflektovali potreby žien ako častejších používateľiek verejnej dopravy, matiek s deťmi či senioriek, ktoré sa v priestore pohybujú odlišne ako muži. Projekt bol financovaný z mestského rozpočtu a bol prvým krokom k aplikácii rodovej optiky do územného plánovania.

Pilotné aktivity v Trnave sa sústredili na oblasť školstva, konkrétne na analýzu výdavkov na základné školy z rodového hľadiska. Pri tvorbe rozpočtu boli skúmané rozdiely v potrebách žiakov a žiačok, zohľadňoval sa napríklad podiel učiteliek v STEM predmetoch, či dostupnosť mimoškolských aktivít pre rôzne skupiny detí. Cieľom bolo vytvoriť predpoklady pre rovný prístup ku vzdelávaniu, a tým aj podporiť dlhodobé ekonomické a sociálne šance dievčat. Projekt bol realizovaný v rámci rozpočtu mesta, bez externého financovania.

Viedeň predstavuje príklad systematickej a dlhodobej aplikácie RCR, ktorá presahuje rámec pilotného prístupu. Od roku 2005 sú všetky oddelenia mestskej správy povinné identifikovať aspoň jeden cieľ rozpočtovej politiky s priamym vzťahom k rodovej rovnosti. Tento záväzok je inštitucionálne ukotvený a súčasťou každoročného plánovania a vyhodnocovania rozpočtu. Viedeň využíva kombináciu mestských a federálnych zdrojov a patrí k najcitovanejším príkladom dobrej praxe v štúdiách OECD a UN Women (UN WOMEN, 2010; OECD, 2023).

Barcelona zvolila participatívny prístup, v rámci ktorého boli občania zapojení nielen do návrhu rozpočtových priorít, ale zároveň školení v oblasti identifikácie rodových dôsledkov verejných výdavkov. Tento spôsob umožnil väčšiu inklúziu a viedol k vyššiemu počtu projektov zameraných na sociálnu starostlivosť, podporu rodín a zraniteľných skupín. Rozpočet bol financovaný z kombinácie mestských a európskych zdrojov a projekt sa stal príkladom pre ďalšie španielske mestá (EIGE, 2023).

Reykjavík, ako hlavné mesto Islandu, pristúpil k RCR prostredníctvom zavedenia kvantitatívnych výkonnostných ukazovateľov s rodovým zameraním. Rozpočtové programy sú priebežne vyhodnocované z hľadiska ich dopadu na ženy a mužov, pričom tieto výsledky sú pravidelne publikované v podobe verejných správ. Tento model výrazne prispel k zvýšeniu transparentnosti a zapojeniu odbornej i laickej verejnosti do hodnotenia verejných výdavkov (UNDP, 2016).

Všetky analyzované projekty ukazujú, že pilotné iniciatívy majú potenciál fungovať ako laboratórium pre nové prístupy k verejnému rozpočtovaniu. Ich spoločným menovateľom je zohľadnenie rodovej perspektívy pri rozhodovaní o výdavkoch, hoci rozsah a forma implementácie sa výrazne líšia. Zatiaľ čo slovenské projekty sú skôr jednorazové a obmedzené na konkrétne sektory, zahraničné príklady predstavujú komplexnejšie a dlhodobu udržateľné stratégie.

Porovnaním týchto prípadov sme získali rámec na hodnotenie úrovne pripravenosti slovenských samospráv implementovať RCR, pričom Bratislavský samosprávny kraj sa v súčasnosti nachádza skôr na úrovni tzv. "gender sensitive budgeting" – teda rozpočtovania, ktoré si uvedomuje existenciu rozdielov, ale nevyvíja systematické úsilie o ich odstránenie. Aby sa Slovensko a jeho regióny posunuli bližšie ku konceptu "gender responsive budgeting", je nevyhnutné prejsť od ad hoc prístupov k strategickému rámcu, ktorý integruje rodovú rovnosť do všetkých fáz rozpočtového cyklu – od plánovania až po hodnotenie.

1.4. Rodovo citlivé rozpočtovanie v Slovenskej republike

Rodovo citlivé rozpočtovanie (RCR) na Slovensku predstavuje koncept, ktorý sa do verejného diskurzu a politických opatrení dostáva len postupne. Na rozdiel od krajín ako Švédsko, Kanada či Austrália, kde sa RCR stalo integrálnou súčasťou verejného finančného manažmentu a nástrojom na presadzovanie rovnosti medzi ženami a mužmi, Slovensko sa v tomto smere stále nachádza v počiatočnej fáze. Zavádzanie RCR prebieha prevažne prostredníctvom pilotných iniciatív, výskumných projektov a odporúčaní odborných organizácií, pričom inštitucionálna podpora a legislatívne zakotvenie zostávajú limitované.

Zvýšený záujem o aplikáciu rodových princípov vo verejnej politike možno na Slovensku pozorovať od roku 2010, keď sa téma rodovej rovnosti začala výraznejšie presadzovať v národných stratégiách, ako aj v rámci plnenia medzinárodných záväzkov. Napriek tomuto vývoju zostáva RCR ako konkrétny analytický a plánovací nástroj na okraji záujmu väčšiny inštitúcií. Príčinou je najmä nízka miera odborného povedomia, absencia právneho rámca a nedostatok dostupných rodovo disagregovaných dát, ktoré sú základným predpokladom efektívneho uplatňovania RCR.

Významným dokumentom, ktorý tematizuje rodovú rovnosť v podmienkach Slovenska, je Stratégia rovnosti žien a mužov na roky 2021 – 2027, schválená vládou Slovenskej republiky. Hoci sa v nej pojem RCR výslovne nevyskytuje ako samostatná kapitola, koncept rodovo citlivého prístupu sa v dokumente objavuje implicitne – najmä v častiach týkajúcich sa ekonomickej rovnosti, sociálnych služieb, prístupu k zdraviu a vzdelávaniu, a rovnosti príležitostí v rozhodovacích procesoch. V kontexte verejných financií však stratégia ostáva len na úrovni všeobecných odporúčaní a absentuje záväzný plán implementácie rodovej perspektívy do rozpočtového cyklu.

Prvé konkrétne kroky smerom k zavedeniu RCR boli realizované najmä na úrovni neziskového sektora, výskumných organizácií a niektorých samospráv. Tieto iniciatívy zahŕňali napríklad školenia pre zamestnancov verejnej správy, analýzy výdavkov z rodového hľadiska a verejné diskusie o spravodlivosti vo verejných rozpočtoch. Významnú úlohu zohrali aj mimovládne organizácie, ktoré sa snažili preniesť odborné koncepty do praktickej roviny prostredníctvom projektov v oblasti školstva, verejného priestoru či sociálnej politiky.

Celkovo možno konštatovať, že Slovensko síce formálne uznáva význam rodovej rovnosti, no jej integrácia do rozpočtových procesov prebieha zatiaľ fragmentárne. Absentuje komplexný rámec, ktorý by zabezpečil jednotné metodické postupy, inštitucionálnu koordináciu a legislatívnu podporu. Práve tieto komponenty sú podľa odporúčaní OECD (2023), UN Women (2020) a EIGE (2023) kľúčové pre to, aby sa rodovo citlivé rozpočtovanie stalo udržateľnou súčasťou verejného riadenia.

1.4.1. Inštitúcie a organizácie, ktoré sa podieľajú na implementovaní RCR

Rodovo citlivé rozpočtovanie (RCR) na Slovensku nie je zatiaľ inštitucionalizované ako systematická politika verejného financovania, no viaceré verejné inštitúcie a organizácie už podnikli prvé kroky smerom k jeho aplikácii. Tieto aktivity majú zatiaľ prevažne pilotný charakter, ale predstavujú dôležité vývojové body v smerovaní k zavádzaniu RCR ako štandardného nástroja správy vecí verejných.

A. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny (MPSVR SR) je ústredným orgánom štátnej správy pre oblasť rodovej rovnosti. V rámci ministerstva pôsobí Odbor rodovej rovnosti a rovnosti príležitostí, ktorý sa podieľa na realizácii Národnej stratégie rodovej rovnosti na roky 2021 – 2027. Táto stratégia výslovne odporúča „zvážiť využitie rodovo citlivého rozpočtovania ako nástroja na elimináciu rodových nerovností vo verejných politikách“ (MPSVR SR, 2021).

Súčasťou ministerstva je aj Inštitút rodovej rovnosti, ktorý sa venuje analytickej činnosti, vzdelávaniu a zberu údajov súvisiacich s rodovou rovnosťou. Tento inštitút v minulosti realizoval niekoľko rodových dopadových analýz verejných politík, ktoré predstavujú metodický základ pre budúcu aplikáciu RCR – najmä v oblastiach trhu práce, rodovej rovnosti v zamestnaní a prístupu k verejným službám.

B. Slovenský výbor pre rodovú rovnosť

Slovenský výbor pre rodovú rovnosť, pôsobiaci pri MPSVR od 90. rokov, je dôležitou poradnou platformou pre tvorbu a hodnotenie politík týkajúcich sa rovnosti medzi ženami a mužmi.

Výbor združuje odborníkov a odborníčky z verejnej správy, akademickej sféry, občianskej spoločnosti a sociálnych partnerov. Hoci sa primárne nevenuje RCR, podporuje legislatívne a inštitucionálne kroky, ktoré sú nevyhnutné pre jeho implementáciu. V minulosti sa výbor opakovane vyjadril za potrebu posilniť analytické nástroje a zber údajov o rodovej rovnosti – čo sú základné predpoklady pre efektívne rodovo citlivé rozpočtovanie.

C. Miestne samosprávy

Na úrovni samospráv vznikajú prvé iniciatívy, ktoré sa pokúšajú integrovať rodové hľadisko do rozpočtových procesov. Medzi najaktívnejšie mestá v tejto oblasti patria Bratislava, Košice, Nitra, ako aj niektoré menšie obce v západnej časti Slovenska, ktoré využívajú participatívne prístupy pri plánovaní rozpočtu. Mesto Bratislava sa v minulosti zapojilo do pilotného projektu zameraného na analýzu rodového dopadu mestských rozpočtov, realizovaného v spolupráci s neziskovými organizáciami a akademickými partnermi z Fakulty sociálnych a ekonomických vied UK. Analýza sa sústredila na vplyv rozpočtu na rôzne skupiny žien, najmä v oblastiach verejnej dopravy, predškolských zariadení a sociálnych služieb. Zistenia poukázali na to, že ženy ako hlavné užívateľky viacerých typov služieb pociťujú dopady rozpočtových škrtov intenzívnejšie než muži. V Košiciach a Nitre sa uskutočnili diskusie v rámci mestských zastupiteľstiev o možnostiach zahrnutia rodových aspektov pri investičných rozhodnutiach – napríklad pri výstavbe športovej infraštruktúry, bezpečnosti verejných priestorov alebo dostupnosti opatrovateľských služieb. Tieto diskusie síce zatiaľ nevedli k systematickému uplatňovaniu rodovo citlivého rozpočtovania, no predstavujú dôležitý prvý krok k zvýšeniu povedomia.

D. Menšie samosprávy

Pozoruhodné sú aj aktivity niektorých menších miest a obcí – napr. Senec, Pezinok, Zvolen – ktoré sa zapájajú do programov zameraných na inkluzívne plánovanie verejných politík. Tieto iniciatívy vznikajú najčastejšie v spolupráci s mimovládnyimi organizáciami, ako je Inštitút pre výskum práce a rodiny (IVPR), ktorý ponúka konzultácie a školenia o rodových dopadoch verejných rozhodnutí.

Zameriavajú sa predovšetkým na zvýšenie dostupnosti služieb pre ženy v oblasti starostlivosti o deti, seniorov a dopravy, ktoré patria medzi najčastejšie oblasti s rodovým dopadom. Aj keď Slovensko zatiaľ nemá centrálny koordinovaný rámec pre implementáciu RCR, viaceré inštitúcie a samosprávy ukazujú, že existuje reálny potenciál pre jeho budúce rozšírenie. Dôležitým predpokladom bude jednak politická vôľa, ale aj prepojenie verejnej správy s akademickou a občianskou sférou, ktoré umožní vytvárať prakticky využiteľné a metodicky ukotvené modely RCR na lokálnej i národnej úrovni.

1.4.2. Výzvy a prekážky pri implementácii RCR na Slovensku

Jedným z najzásadnejších problémov, s ktorými sa miestne samosprávy a verejné inštitúcie na Slovensku stretávajú pri zavádzaní rodovo citlivého rozpočtovania (RCR), je nedostatok odborných kapacít a chýbajúce systematické vzdelávanie zamestnancov verejnej správy. Z výskumov a praktických skúseností vyplýva, že veľká časť úradníkov nemá adekvátne znalosti o praktickom význame rodovej rovnosti, ani o metodikách, ktoré by umožnili efektívne integrovať rodové hľadisko do rozpočtového cyklu. RCR je tak často vnímané len ako formálny doplnok, nie ako nástroj zvyšovania efektívnosti a spravodlivosti verejných politík.

Tento stav je ešte zreteľnejší na úrovni samospráv, kde odborní zamestnanci čelia vysokej administratívnej záťaži, nízkej motivácii k ďalšiemu vzdelávaniu a nedostatku dostupných metodických príručiek v slovenskom jazyku. Na rozdiel od zahraničia, kde kvalitné školenia (napr. systém GBA+ v Kanade) a medziodborové tímy tvoria základ úspechu, Slovensko zaostáva. Hoci Národná stratégia rodovej rovnosti 2021 – 2027 poukazuje na potrebu budovania kapacít, absentuje konkrétny plán ich realizácie a financovania (MPSVR SR, 2021).

Dôležitým obmedzením je aj nedostatočná politická vôľa. Hoci je rodová rovnosť súčasťou strategických dokumentov, často zostáva okrajovou témou, bez reálnej podpory zo strany politických predstaviteľov. RCR býva v niektorých prípadoch vnímané ako ideologicky zaťažený alebo technokratický koncept. V krajinách ako Švédsko či Rakúsko sa však ukazuje, že práve politická jednota a legislatívna opora sú kľúčové pre úspešnú realizáciu týchto politík.

S tým úzko súvisí aj nízka angažovanosť verejnosti. Rodová rovnosť ako hodnota nie je na Slovensku vnímaná ako aktuálna potreba, najmä v kontexte rozpočtovania. Mnohí občania nerozumejú významu RCR, nevidia jeho praktické dopady, alebo ho považujú za zbytočný. To následne vedie k pasivite a nižšiemu tlaku na verejné inštitúcie, aby sa tejto téme venovali. Ďalšou prekážkou je absencia záväzného právneho rámca, ktorý by verejným inštitúciám nariaďoval povinné zohľadňovanie rodového aspektu pri plánovaní, realizácii a hodnotení výdavkov. RCR je síce odporúčané viacerými stratégiami, no jeho aplikácia nie je zákonne vyžadovaná, a preto ostáva dobrovoľná a závislá od individuálnej iniciatívy. Napokon, významným problémom je nedostatok rodovo disagregovaných údajov, ktoré sú základným predpokladom kvalitnej analýzy dopadov verejných výdavkov. Slovensko disponuje len obmedzeným množstvom dát rozdelených podľa pohlavia, pričom ich prepojenie s ďalšími premennými (vek, príjem, zdravotný stav) je takmer nulové. Bez týchto informácií je RCR prakticky nefunkčné, pretože nie je možné sledovať skutočný dopad verejných opatrení na rôzne skupiny obyvateľstva.

Ak má byť RCR na Slovensku úspešne implementované, je nevyhnutné:

- vybudovať systém odborného vzdelávania a metodickej podpory,
- posilniť legislatívne ukotvenie princípov RCR,
- zabezpečiť dostupnosť kvalitných, rodovo rozlíšených dát,
- motivovať politických aktérov k aktívnejšiemu prístupu,
- a zvýšiť účasť verejnosti v rozpočtových procesoch.

Iba komplexný a koordinovaný prístup k týmto oblastiam môže zabezpečiť, že rodová rovnosť sa stane nielen deklarovanou hodnotou, ale aj prakticky uplatňovaným princípom vo verejných financiách.

2. Cieľ práce

Hlavným cieľom tejto diplomovej práce je preskúmať mieru a spôsob, akým sú princípy rodovo citlivého rozpočtovania (RCR) zohľadňované v rozpočtovej politike Bratislavského samosprávneho kraja (BSK). Zameriavame sa najmä na to, do akej miery alokácia verejných financií reflektuje špecifické potreby žien a mužov a či rozpočtové nástroje prispievajú k znižovaniu existujúcich rodových nerovností.

V súlade s týmto cieľom si kladieme tri hlavné výskumné otázky:

- A. Sú v rozpočte zahrnuté programy, ktoré sú cielené špecificky na ženy alebo mužov?
- B. Majú rozpočtové výdavky rodový charakter, a ak áno, akým spôsobom ovplyvňujú rôzne skupiny obyvateľstva?
- C. Existujú v rozpočtovom financovaní nerovnosti medzi mužmi a ženami, a ak áno, aké sú ich príčiny a dôsledky?

2.1. Čiastkové ciele práce

Na základe vyššie uvedeného výskumného zámeru sme si stanovili niekoľko čiastkových cieľov, ktoré slúžia na konkrétnejšie operacionalizovanie skúmania miery a spôsobu uplatňovania princípov rodovo citlivého rozpočtovania (RCR) v podmienkach Bratislavského samosprávneho kraja (BSK).

V prvom rade sa sústreďujeme na analýzu verejných výdavkov v oblastiach, ako sú vzdelávanie, zdravotníctvo, sociálne zabezpečenie, kultúra, šport a doprava. Naším cieľom je zistiť, či a v akej miere tieto výdavky prispievajú k zmierneniu rodových rozdielov, alebo naopak, či dochádza k ich prehĺbovaniu v dôsledku absencie rodového hľadiska v rozpočtovom plánovaní. Zároveň posudzujeme, či sú potreby rôznych rodových skupín (napr. ženy, muži, rodičia, seniori) zohľadňované v rozpočtových prioritách a alokáciách.

Osobitnú pozornosť venujeme existencii a financovaniu konkrétnych opatrení zameraných na vyrovnávanie rodových nerovností – ako sú napríklad programy na podporu dievčat v technických a prírodovedných odboroch, iniciatívy na podporu mužov v starostlivých profesiách, ako aj preventívne opatrenia v oblasti zdravia, ktoré zohľadňujú biologické a

sociálne špecifiká jednotlivých skupín obyvateľstva. V tomto kontexte hodnotíme aj rozpočtovú podporu pre opatrenia v oblasti starostlivosti – predovšetkým s ohľadom na vyššie riziko chudoby u žien v dôchodkovom veku, ako aj na význam starostlivosti ako doménu práce, ktorú vo väčšine vykonávajú ženy.

Ďalším cieľom je identifikovať priestor pre návrh systémových odporúčaní pre tvorbu a implementáciu rozpočtu na úrovni regionálnej samosprávy. Snažíme sa vytvoriť návrh opatrení, ktoré by mohli prispieť k zavádzaniu rodového hľadiska vo všetkých fázach rozpočtového cyklu – od plánovania, cez realizáciu, až po hodnotenie dopadov a monitoring.

Zároveň si kladieme za cieľ prispieť k odbornej diskusii o RCR ako inovatívnom nástroji verejnej správy. Opierame sa pritom o medzinárodné skúsenosti z krajín, ktoré už majú s implementáciou rodovo citlivého rozpočtovania dlhodobú skúsenosť (napr. Rakúsko, Švédsko, Kanada) a čerpáme z metodických rámcov organizácií ako OECD (2023), UN Women (2020) či EIGE (2023). Tieto príklady využívame na formuláciu záverov o možnosti aplikácie podobných nástrojov v slovenských podmienkach.

Napokon, v rámci práce identifikujeme oblasti s najväčším potenciálom na zlepšenie a poskytujeme odporúčania pre budúci výskum. Cieľom je pripraviť podklady pre vytvorenie ucelenej metodiky hodnotenia RCR, ktorá by bola využiteľná v ďalších regiónoch Slovenska a mohla by slúžiť ako opora pri rozvoji regionálnych a lokálnych politík v oblasti rodovej rovnosti.

3. Metodika práce a metódy skúmania

Výskumná stratégia tejto diplomovej práce je postavená na kombinovanom výskumnom prístupe, ktorý spája kvantitatívne a kvalitatívne metódy. Tento prístup bol zvolený s ohľadom na komplexnosť skúmanej témy – rodovo citlivé rozpočtovanie predstavuje fenomén, ktorý sa dotýka nielen ekonomickej efektívnosti a alokácie verejných zdrojov, ale aj spravodlivosti, rovnosti príležitostí a sociálneho dopadu verejných politík. Cieľom zvoleného výskumného dizajnu je preto nielen zhodnotiť formálne nastavenie rozpočtovej politiky Bratislavského samosprávneho kraja (BSK), ale aj porozumieť tomu, ako túto politiku vnímajú kľúčoví aktéri – odborníci a občania.

V prvej fáze výskumu bola uskutočnená kvalitatívna obsahová analýza návrhu rozpočtu BSK na roky 2022 až 2024. Predmetom skúmania boli predovšetkým výdavkové opatrenia, ktoré majú buď výslovne rodový charakter, alebo ktorých dopady môžu byť rozdielne v závislosti od pohlavia. Analyzovalo sa, či sú v rozpočte zohľadnené špecifické potreby rôznych skupín obyvateľstva, či sa pracuje s rodovo disagregovanými údajmi, a či sú zavedené indikátory, ktoré by umožňovali hodnotiť vplyv výdavkov na rodovú rovnosť. Dôraz sa kládol aj na transparentnosť rozpočtových dokumentov a na ich jazykové a štrukturálne spracovanie.

Na interpretáciu výsledkov analýzy bol aplikovaný **PEFA Gender Module**, ktorý predstavuje metodologický nástroj určený na hodnotenie integrácie rodových aspektov do systému verejných financií. PEFA (Public Expenditure and Financial Accountability) je rámec vyvinutý v spolupráci Medzinárodného menového fondu, Svetovej banky, Európskej komisie a ďalších inštitúcií, ktorý slúži na komplexné zhodnotenie kvality verejného finančného riadenia. Rodový modul, publikovaný v roku 2020, rozširuje tento rámec o dimenziu rodovej rovnosti a umožňuje posúdiť, do akej miery sú verejné výdavky plánované, realizované a vyhodnocované s ohľadom na rozdielne potreby žien a mužov. Zároveň upozorňuje na dôležitosť inštitucionálnych nástrojov – ako sú rodové analýzy, výkonnostné indikátory, spätno-väzbové mechanizmy či dostupnosť štatistických údajov podľa pohlavia. Použitie PEFA Gender Module umožnilo zasadiť výskum do medzinárodne porovnateľného rámca a identifikovať nielen aktuálny stav, ale aj systémové rezervy v prístupe k rodovej rovnosti v rámci rozpočtovej politiky BSK.

S týmto analytickým rámcom úzko súvisí aj otázka fiškálnej efektívnosti rodovo citlivého rozpočtovania. Výskum nezohľadňoval rodovú rovnosť iba ako otázku spravodlivosti či ľudských práv, ale aj ako nástroj zodpovedného a hospodárneho nakladania s verejnými zdrojmi. Viaceré štúdie, napríklad od Medzinárodného menového fondu (IMF, 2022) alebo OECD (2023), zdôrazňujú, že rodovo citlivé rozpočtovanie vedie k vyššej návratnosti verejných výdavkov tým, že efektívnejšie adresuje potreby obyvateľstva, znižuje sociálne nerovnosti a podporuje ekonomickú participáciu žien. Tým prispieva nielen k rovnosti, ale aj k rastu verejných príjmov a znižovaniu záťaže na verejné služby.

Z metodologického hľadiska táto dimenzia posilňuje význam analýzy rozpočtových rozhodnutí – nie ako ideologickej voľby, ale ako racionálneho nástroja na optimalizáciu verejných výdavkov. Výskum preto sleduje aj to, či absencia rodového prístupu vedie k plytvaniu, alebo naopak, či je možné identifikovať oblasti, kde by lepšie zohľadnenie rodových aspektov mohlo zvýšiť efektívnosť vynakladania verejných prostriedkov.

V druhej fáze výskumu bol realizovaný **pološtruktúrovaný expertný rozhovor** formou dotazníka, adresovaného pracovníkovi Rozpočtovej rady BSK. Výber respondenta bol uskutočnený cielene, na základe jeho odborného zázemia a priamej zodpovednosti za rozpočtové plánovanie na úrovni krajskej samosprávy. Cieľom tohto nástroja bolo doplniť obraz získaný z analýzy rozpočtu o inštitucionálny pohľad na procesy, ktoré nie sú z verejných dokumentov viditeľné – najmä o prítomnosť alebo absenciu metodologickej podpory, spôsob plánovania, dostupnosť analytických nástrojov a postoje k princípom rodovej rovnosti v rámci verejného finančného riadenia. Pološtruktúrovaný formát umožnil kombinovať vopred určené tematické okruhy s otvorenými odpoveďami, čím vznikol priestor na rozvinutie názorov a reflexií zo strany respondenta.

Tretím výskumným nástrojom bol **dotazník pre verejnosť**, distribuovaný online medzi obyvateľmi Bratislavského samosprávneho kraja. Jeho cieľom bolo zistiť, ako obyvatelia a obyvateľky regiónu vnímajú férovosť a dostupnosť verejných výdavkov, ako hodnotia fungovanie služieb, ktoré verejná správa zabezpečuje, a aké sú ich očakávania v oblasti rovnosti príležitostí a sociálnej spravodlivosti. Online forma bola zvolená vzhľadom na praktickosť, nízku nákladnosť a možnosť oslovenia širšieho spektra respondentov.

Napriek tomu, že takto získaná vzorka nie je štatisticky reprezentatívna, dotazník priniesol cenné poznatky o tom, akým spôsobom sú rozpočtové rozhodnutia vnímané verejnosťou. Dotazník bol pred jeho distribúciou pilotne testovaný na malej vzorke, čo umožnilo upraviť a precizovať niektoré otázky s cieľom zvýšiť ich zrozumiteľnosť.

Zber údajov prebiehal z obdobia od októbra do decembra 2023. Rozpočtové dokumenty boli získané z oficiálnych webových stránok BSK, dotazník pre verejnosť bol šírený prostredníctvom sociálnych sietí a komunitných kanálov, a expertný dotazník bol zaslaný e-mailom priamo zvolenému respondentovi. Výsledky boli analyzované metódami deskriptívnej štatistiky (v prípade kvantitatívnych údajov z dotazníka) a tematickej analýzy (v prípade otvorených odpovedí a expertného vstupu).

Charakteristika výskumnej vzorky ukazuje, že online dotazník vyplnilo 68 respondentov a respondentiek rôzneho veku a pohlavia, pričom prevažovali osoby v produktívnom veku a s vyššou mierou záujmu o verejné dianie. Aj keď vzorka nebola reprezentatívna, jej diverzita poskytla cenný obraz o vnímaní prístupu k verejným službám. Expertný respondent pôsobí na pozícii s priamym vplyvom na tvorbu rozpočtu a poskytol podnetný pohľad na inštitucionálne mechanizmy i bariéry systematickej integrácie rodovej rovnosti do rozpočtových procesov.

Všetky fázy výskumu prebiehali v súlade s etickými zásadami. Účasť bola anonymná a dobrovoľná, respondenti boli informovaní o účele výskumu a spôsobe spracovania údajov. Odpovede boli anonymizované a použité výlučne na účely tejto práce. Citlivosť témy si vyžadovala rešpekt k súkromiu respondentov, ako aj opatrnosť pri interpretácii získaných údajov.

Zvolená metodologická stratégia umožnila prepojiť analytické hodnotenie rozpočtu s reflexiou inštitucionálnych nastavení a skúsenosťami samotných občanov. Vďaka tomu vznikol viacvrstvový obraz o tom, ako sa princípy rodovo citlivého rozpočtovania (ne)premietajú do praxe na regionálnej úrovni. Aplikácia medzinárodného rámca PEFA navyše poskytla možnosť zasadiť výsledky výskumu do širšieho kontextu a navrhnúť smerovanie budúcich reforiem založených na dátach, transparentnosti a rovnosti.

3.1. Výskumné otázky a analytické východiská

Výskumné aktivity realizované v tejto práci vychádzali z jasne formulovaných výskumných otázok, ktoré usmerňovali výber metód, štruktúru zberu údajov aj spôsob ich vyhodnocovania. Tieto otázky reflektujú hlavné ciele práce a zároveň vychádzajú z aktuálnej odbornej diskusie o tom, ako možno aplikovať princípy rodovo citlivého rozpočtovania v podmienkach regionálnej samosprávy.

Prvou výskumnou otázkou bolo, či sa v rozpočte Bratislavského samosprávneho kraja nachádzajú programy alebo výdavky, ktoré sú výslovne zamerané na ženy alebo mužov. Cieľom tejto otázky bolo identifikovať také opatrenia, ktoré cielene reagujú na potreby konkrétnych rodových skupín – napríklad programy na podporu zamestnanosti žien v technických a technologických odboroch, alebo opatrenia na podporu zapájania mužov do sféry starostlivosti. Prítomnosť takýchto výdavkov by svedčila o vedomej snahe samosprávy adresovať rodové nerovnosti prostredníctvom rozpočtovej politiky.

Druhá výskumná otázka sa sústredila na analýzu nepriamych dopadov rozpočtových výdavkov z hľadiska rodovej rovnosti. Mnohé verejné politiky, hoci nie sú explicitne rodovo zamerané, majú v praxi odlišný dopad na ženy a mužov. Typickým príkladom je financovanie predprimárneho vzdelávania, ktoré síce formálne nie je rodovým opatrením, no v reálnom živote výrazne ovplyvňuje možnosti žien participovať na trhu práce. V rámci tejto otázky sa preto skúmalo, ktoré výdavky môžu mať takéto skryté alebo nepriame rodové dôsledky, a či sú tieto vplyvy vôbec reflektované v procese plánovania.

Tretia výskumná otázka sa zamerala na identifikáciu potenciálnych nerovností v samotnej alokácii verejných zdrojov. Sledovalo sa, či existujú znaky systematického podfinancovania oblastí, ktoré sú vo väčšej miere využívané ženami – napríklad sociálne služby, zdravotná starostlivosť alebo verejná doprava – a či naopak nedochádza k zvýhodňovaniu oblastí, ktoré viac využíva mužská populácia, ako sú napríklad dopravná infraštruktúra alebo šport. Cieľom bolo overiť, či rozpočtová politika v praxi podporuje rovnováhu a inkluzívnosť, alebo skôr reprodukuje existujúce štrukturálne nerovnosti.

Tieto výskumné otázky sú v práci prepojené s analytickým rámcom PEFA Gender Module, ktorý umožňuje nielen hodnotiť formálnu stránku rozpočtu, ale aj skúmať jeho dopady v širšom kontexte sociálnej rovnosti a efektívnosti verejných politík. Odpovede na tieto otázky sa následne rozpracúvajú v kapitole venovanej výsledkom výskumu.

3.2. Expertný dotazník – štruktúra a otázky

Súčasťou kvalitatívnej zložky výskumu bol expertný dotazník, adresovaný pracovníkovi Rozpočtovej rady Bratislavského samosprávneho kraja. Cieľom tohto nástroja bolo získať odborný pohľad „z vnútra“ inštitúcie, ktorá sa priamo podieľa na tvorbe rozpočtových dokumentov. Otázky boli koncipované tak, aby umožnili získať nielen informácie o formálnych aspektoch rozpočtovania, ale aj o postoji, skúsenostiach a možnostiach implementácie princípov rodovo citlivého rozpočtovania (RCR) v praxi. Dotazník pozostával z 12 otázok, ktoré boli tematicky rozdelené do štyroch okruhov: (1) pracovné zaradenie a odborná skúsenosť,(2) povedomie a postoje k RCR,(3) aktuálna prax a inštitucionálne nastavenie v BSK,(4) návrhy na zlepšenie a ochota participovať na rozvoji RCR. Prvé dve otázky sa týkali profesijného pozadia respondenta – pracovného zaradenia a dĺžky praxe v rámci BSK. Tieto otázky mali pomôcť zasadiť odpovede do kontextu profesionálnej skúsenosti a identifikovať prípadné rozdiely v perspektíve medzi dlhodobou a krátkodobou pôsobiacimi odborníkmi. Tretia otázka zisťovala, či respondent pozná pojem rodovo citlivého rozpočtovania. Bola navrhnutá tak, aby zachytila nielen binárne povedomie („áno/nie“), ale aj hodnotenie dôležitosti tejto témy a postoj k jej uplatňovaniu – či je považovaná za kľúčový aspekt plánovania alebo skôr za ideologický zafarbený prvok, ktorý „deformuje“ princíp rozpočtovej neutrality. Štvrtá až siedma otázka sa zameriavali na prax v rámci BSK:

- A. či sú známe oficiálne smernice alebo metodické usmernenia týkajúce sa RCR,
- B. či sa analyzujú dopady výdavkov na rôzne rodové skupiny (ženy, muži, rodičia, seniori),
- C. a či existuje vnímanie rodových nerovností pri alokácii rozpočtových prostriedkov.

Tieto otázky boli navrhnuté na základe odporúčaní PEFA Gender Module, ktorý upozorňuje na potrebu integrácie rodových analýz a ukazovateľov do všetkých fáz rozpočtového cyklu. Ich cieľom bolo zistiť, či BSK vôbec disponuje nástrojmi alebo dátami, ktoré umožňujú zohľadniť potreby rôznych rodových skupín pri plánovaní výdavkov.

Ôsma a deviata otázka boli orientované na dostupnosť školení a analytických údajov – teda na inštitucionálne predpoklady pre systematickejšiu implementáciu RCR. Pýtali sa na skúsenosti so vzdelávaním v oblasti rodovo citlivého rozpočtovania a dostupnosť dát rozdelených podľa pohlavia. Tieto aspekty sú podľa UN Women (2010) a OECD (2023) kľúčové pre vytváranie dôkazovo podloženej a efektívnej rozpočtovej politiky.

Desiata až dvanásť otázka boli orientované na budúcnosť: respondent mal možnosť vybrať oblasti, v ktorých by podľa neho mala samospráva viac zohľadňovať rodové aspekty – napríklad technické vzdelávanie, šport, sociálne služby či bezpečnosť v doprave. Posledné dve otázky zisťovali návrhy konkrétnych opatrení, ako aj ochotu participovať na ďalšom rozvoji RCR (napr. zapojením sa do pracovnej skupiny alebo školení).

Celková štruktúra dotazníka bola navrhnutá tak, aby kombinovala faktografické, hodnotiace aj návrhové otázky. Umožnila získať cenné poznatky o tom, ako je vnímaná praktická implementácia RCR v podmienkach BSK, aké sú hlavné bariéry jej rozvoja, a kde existuje potenciál pre zmenu. Tento výstup zohral v práci významnú úlohu pri interpretácii rozpočtových analýz a formovaní návrhových odporúčaní.

3.3. Dotazník pre verejnosť – štruktúra a otázky

V rámci empirickej časti práce sme realizovali dotazníkový prieskum medzi obyvateľstvom Bratislavského samosprávneho kraja (BSK). Cieľom tohto prieskumu bolo získať údaje o povedomí verejnosti o princípoch rodovo citlivého rozpočtovania (RCR), ako aj zmapovať postoje občanov k spravodlivosti a transparentnosti v rozdeľovaní verejných výdavkov. Vzhľadom na potrebu osloviť širšiu a rôznorodú vzorku respondentov, bola zvolená metóda online dotazníka distribuovaného prostredníctvom platformy Microsoft Forms. Tento nástroj umožňuje flexibilné a anonymné vyplnenie, čo sa javilo ako vhodné v kontexte výskumu zameraného na citlivejšie otázky týkajúce sa rovnosti príležitostí a vnímania verejných inštitúcií.

Dotazník bol dostupný verejne a šírený prostredníctvom sociálnych sietí, komunitných platforiem a mailingových zoznamov. Cieľovou skupinou boli obyvatelia a obyvatelky BSK bez rozdielu veku, pohlavia, vzdelania či profesijného zázemia. Celkovo sa do prieskumu zapojilo 70 respondentov, čo predstavuje prijateľný rozsah pre deskriptívnu analýzu a základnú interpretáciu trendov v populácii kraja. Dotazník obsahoval 15 otázok, ktoré boli kombináciou uzavretých, polouzavretých a otvorených typov. Obsahovo boli otázky rozdelené do štyroch tematických blokov:

A. Základné demografické údaje – otázky zamerané na pohlavie, vek, profesijné zaradenie a miesto bydliska. Umožnili segmentovať odpovede a sledovať potenciálne rozdiely medzi skupinami.

B. Povedomie a postoj k RCR – zisťovalo sa, do akej miery respondenti poznajú pojem RCR, či ho považujú za dôležitý nástroj verejného plánovania a či vnímajú rozpočtový proces ako spravodlivý a transparentný.

C. Skúsenosť s verejnými službami – otázky identifikovali, ktoré oblasti verejných výdavkov považujú občania za poddimenzované alebo nespravodlivo rozdelené, a ktoré skupiny obyvateľstva sú podľa nich najviac znevýhodňované.

D. Preferencie a návrhy riešení – zamerané na návrhy občanov, ako zlepšiť proces rozpočtovania, ako aj na ochotu zúčastniť sa na participatívnych formách rozhodovania (napr. verejné diskusie, participatívne rozpočty).

Získané dáta boli vyhodnotené pomocou deskriptívnej štatistiky. Pri uzavretých otázkach boli sledované najfrekvencovanejšie odpovede a percentuálne rozdelenia. Pri otvorených otázkach bola použitá kvalitatívna obsahová analýza so zameraním na opakujúce sa motívy a návrhy. Všetky odpovede boli analyzované s dôrazom na identifikáciu existujúcich postojov k rovnosti vo verejných financiách a ich potenciálne dopady na formovanie regionálnej rozpočtovej politiky.

4. VÝSLEDKY PRÁCE

4.1. Rodová analýza rozpočtu podľa oblastí

V rámci našej analýzy sa zameriavame na návrh rozpočtu Bratislavského samosprávneho kraja (BSK) na roky 2022 – 2024, pričom osobitnú pozornosť venujeme rodovo citlivému rozpočtovaniu (GBA – Gender Budgeting Analysis). Hlavným cieľom tejto analýzy je posúdiť, do akej miery rozpočet BSK reflektuje rodové aspekty pri alokácii finančných prostriedkov a či existujú mechanizmy na ich zohľadnenie v jednotlivých oblastiach verejných výdavkov.

Pri kategorizácii rozpočtových údajov sme identifikovali šesť hlavných oblastí, v ktorých možno sledovať možné rodové dopady. Prvou oblasťou je školstvo a vzdelávanie, kde skúmame rodové rozdiely v študijných odboroch a financovanie škôl a školských zariadení. V sociálnych službách sa zameriavame na rodové rozloženie klientov domovov sociálnych služieb, keďže ženy v nich tvoria väčšinu, a tiež na opatrenia na podporu rodín s deťmi.

Ďalšou kľúčovou oblasťou je zdravotníctvo, v rámci ktorého sledujeme, do akej miery sú v rozpočte zohľadnené preventívne programy a opatrenia pre rodovo špecifické ochorenia, ako sú napríklad rakovina prsníka či rakovina prostaty. V oblasti športu analyzujeme nerovnosti v podpore mužského a ženského športu, najmä v prerozdeľovaní finančných dotácií a infraštruktúrnej podpory.

Podpora kultúrnych programov predstavuje ďalší dôležitý aspekt, v rámci ktorého skúmame, do akej miery sú financované iniciatívy zohľadňujúce rodovú diverzitu a dostupnosť kultúrnych aktivít pre rôzne sociálne skupiny. Napokon sa venujeme oblasti dopravy a infraštruktúry, kde sledujeme, či sú v rámci verejnej dopravy zohľadnené špecifické potreby žien, ako napríklad bezpečnostné opatrenia či dostupnosť infraštruktúry pre rodičov s deťmi.

Naša analýza umožňuje identifikovať, ktoré z týchto oblastí vykazujú najvýraznejšie rodové nerovnosti a kde je priestor na zlepšenie rodovo citlivého rozpočtovania v rámci politiky BSK. Výsledky výskumu nám poskytujú dôležité informácie pre návrh opatrení na efektívnejšie a spravodlivejšie rozdelenie verejných financií.

Hlavným cieľom je posúdiť, či rozpočet BSK zohľadňuje rodové aspekty pri alokácii finančných prostriedkov. Zameriame sa na šesť hlavných oblastí.

Tabuľka 3 Hlavné skúmané oblasti rozpočtu

Oblasť	Relevantná kapitola rozpočtu	Možné rodové dopady
Školstvo	Kapitola 8 (Vzdelávanie)	Rodové rozdiely v študijných odboroch, financovanie škôl a školských zariadení
Sociálne služby	Kapitola 11 (Sociálne zabezpečenie)	Viac žien v domovoch sociálnych služieb, podpora rodín s deťmi
Zdravotníctvo	Kapitola 12 (Zdravotníctvo)	Prevenčia chorôb špecifických pre mužov/ženy
Šport	Kapitola 9 (Šport)	Nerovnosti v podpore mužského a ženského športu
Kultúra	Kapitola 10 (Kultúra)	Podpora kultúrnych programov pre rôzne skupiny
Doprava a infraštruktúra	Kapitola 7 (Doprava)	Potreby žien v MHD, bezpečnostné opatrenia

Zdroj tabuľka 3: Vlastné spracovanie podľa dát rozpočtu BSK 2022-2024.

V oblasti **vzdelávania** nezaznamenávame osobitné opatrenia na vyrovnávanie rodových rozdielov v študijných odboroch, keďže financovanie je založené primárne na počte žiakov. To znamená, že v súčasnom systéme chýbajú mechanizmy na podporu rovnovážneho zastúpenia pohlaví v rôznych odboroch. Napríklad neidentifikujeme cieľovú podporu pre dievčatá v technických odboroch (STEM) ani pre chlapcov v profesiách spojených so starostlivosťou, ako je pedagogika a ošetrovatelstvo.

Na základe rozpočtu na rok 2022, ktorý predstavoval 125,3 milióna eur, konštatujeme absenciu osobitných programov zameraných na riešenie rozdielov v záujme o jednotlivé študijné odbory. Tento nedostatok môže prispievať k pretrvávaniu stereotypov a nerovnomernému zastúpeniu pohlaví v rôznych profesijných oblastiach.

Preto odporúčame zaviesť ciele dotácie a štipendiá, ktoré by motivovali dievčatá k štúdiu technických smerov a chlapcov k odborom v oblasti starostlivosti a pedagogiky. Rovnako považujeme za nevyhnutné vyčleniť prostriedky na kvalitné kariérne poradenstvo, ktoré by napomáhalo prekonaniu rodových stereotypov pri výbere študijných odborov a podporovalo vyváženú rodovú reprezentáciu v rôznych profesijných oblastiach.

V oblasti **sociálneho** zabezpečenia predstavovali výdavky na sociálne služby v roku 2022 sumu 60,2 milióna eur, ako vyplýva z rozpočtu Bratislavského samosprávneho kraja (BSK). Pri rodovej analýze sme identifikovali, že viac ako 70 % klientov domovov sociálnych služieb tvoria ženy, čo súvisí s ich vyššou priemernou dĺžkou života. Napriek tomu v rozpočte nenachádzame špecifické programy zamerané na podporu osamelých dôchodkýň, hoci práve táto skupina čelí zvýšenému riziku chudoby a sociálnej izolácie. V rámci podpory rodín vnímame, že dotácie na starostlivosť o deti môžu nepriamo podporovať najmä ženy, keďže tie častejšie zostávajú na rodičovskej dovolenke. Tento prístup však neadresuje širší problém rodovej nerovnosti v rozdelení starostlivosti o deti a jeho dopadu na kariérne príležitosti žien.

Na základe uvedených zistení odporúčame vyčleniť finančné prostriedky na dostupné bývanie pre osamelé dôchodkyne, čím by sa znížilo ich riziko chudoby. Rovnako považujeme za nevyhnutné zvýšiť investície do denných centier a služieb starostlivosti o starších ľudí, čo by umožnilo dlhšiu samostatnosť seniorov a zlepšilo kvalitu ich života. Dôležitou súčasťou opatrení by mala byť aj podpora flexibilných pracovných úväzkov pre rodičov, napríklad prostredníctvom daňových úľav pre firmy, ktoré ich zamestnávajú. Tieto opatrenia by mohli prispieť k rovnomernejšiemu rozdeleniu starostlivosti v rodinách a lepšiemu zosúladieniu pracovného a rodinného života.

Na základe analýzy rozpočtu BSK na rok 2022, ktorý alokoval na **zdravotníctvo** 45,1 milióna eur, konštatujeme absenciu programov špecificky zameraných na zdravie žien a mužov.

V rozpočtových dokumentoch nenachádzame ciele preventívne opatrenia na najčastejšie rodovo špecifické ochorenia, ako sú rakovina prsníka, krčka maternice, prostaty či srdcovocievne ochorenia u mužov. Rovnako neidentifikujeme jasne definované výdavky na oblasť reprodukčného zdravia, ktorá predstavuje kľúčovú súčasť zdravotnej starostlivosti.

Vzhľadom na tieto zistenia odporúčame navrhnúť a alokovať financie na preventívne programy, ktoré by reflektovali zdravotné potreby rôznych rodových skupín. Považujeme tiež za nevyhnutné posilniť podporu programov zameraných na psychické zdravie, keďže dostupné dáta naznačujú, že ženy sú vo vyššej miere postihnuté úzkosťou a depresiou. Ciele investície do týchto oblastí môžu významne prispieť k zlepšeniu celkového zdravotného stavu populácie a zabezpečeniu rovného prístupu k zdravotnej starostlivosti.

Na základe analýzy rozpočtu BSK na rok 2022, ktorý alokoval na **šport** 10,5 milióna eur, konštatujeme, že chýba jasné rozdelenie dotácií medzi mužský a ženský šport. Finančná podpora je primárne smerovaná na vrcholové športové kluby, v ktorých dominujú muži, pričom nie je dostatočne zabezpečená rovnaká príležitosť pre ženské športové tímy.

Rovnako sme nezaznamenali špecifickú podporu rekreačného športu pre ženy a dievčatá, čo môže obmedzovať ich možnosti pravidelnej pohybovej aktivity a zdravého životného štýlu. Preto považujeme za nevyhnutné zaviesť mechanizmy na transparentné sledovanie financovania športových klubov z rodového hľadiska. Odporúčame tiež vytvoriť ciele dotácie pre ženské športové tímy a podporiť programy, ktoré motivujú dievčatá k aktívnemu zapájaniu sa do športových aktivít. Tieto opatrenia by mohli prispieť k vyrovnanejšiemu prístupu k športu pre všetky rodové skupiny.

Na základe rozpočtu BSK na rok 2022, ktorý alokoval na dopravu a infraštruktúru 140,2 milióna eur, sme identifikovali absenciu opatrení zameraných na zvýšenie bezpečnosti žien vo verejnej doprave. V súčasnosti nie sú v rámci financovania zahrnuté mechanizmy, ktoré by reagovali na špecifické potreby rôznych rodových skupín, najmä pokiaľ ide o bezpečnosť v MHD.

Zároveň sme nezaznamenali dostatočnú pozornosť venovanú bezbariérovým riešeniam pre rodičov s malými deťmi, najmä matky s kočíkmi. Preto považujeme za nevyhnutné posilniť bezpečnostné opatrenia, ako je lepšie osvetlenie zastávok, rozšírenie kamerového systému a ďalšie preventívne prvky na zvýšenie ochrany cestujúcich. Rovnako odporúčame zlepšiť dostupnosť verejnej dopravy pre rodičov s malými deťmi prostredníctvom úpravy vozidiel a infraštruktúry tak, aby boli prispôsobené ich potrebám. Tieto kroky by prispeli k inkluzívnejšiemu a bezpečnejšiemu dopravnému prostrediu.

V oblasti **kultúry** predstavovali výdavky Bratislavského samosprávneho kraja v roku 2022 sumu 5 985 606 eur, čo predstavovalo medziročný nárast o približne 27,9 % oproti roku 2021. Napriek tomuto zvýšeniu však stále pozorujeme, že kultúrna politika kraja sa zameriava prevažne na udržiavanie existujúcich zariadení a podujatí, pričom chýbajú cielené opatrenia na podporu širšej dostupnosti kultúry a rodovo vyvážených príležitostí v tejto oblasti.

Pri analýze rozpočtu identifikujeme, že najväčšia časť výdavkov smeruje na bežné transfery, konkrétne 5 098 606 eur, čo predstavuje 85 % celkových výdavkov na kultúru. Tieto prostriedky sa využívajú na financovanie kultúrnych inštitúcií a podujatí, pričom v menšej miere sa alokujú investície do nových projektov a modernizácie infraštruktúry. Kapitálové výdavky, ktoré slúžia na investície do rozvoja kultúrnych objektov, dosiahli v roku 2022 320 000 eur, čo je pomerne nízka suma v porovnaní s celkovým rozpočtom. Napríklad rekonštrukcia Bratislavského bábkového divadla či Divadla Aréna síce pokračuje, avšak financovanie týchto projektov je rozložené na viacero rokov.

Na záver konštatujeme, že hoci výdavky na kultúru v Bratislavskom kraji v rokoch 2022-2024 medziročne vzrástli, ich efektivita a vplyv na podporu inkluzívnej a rodovo vyváženej kultúrnej politiky zostávajú stále obmedzené. Implementácia rodovo citlivého rozpočtovania v tejto oblasti postupuje veľmi pomaly a rozdiely v prístupe k financovaniu kultúrnych iniciatív zatiaľ nie sú výrazné. Ak má kultúrna politika BSK efektívne reflektovať potreby všetkých obyvateľov, je potrebné zaviesť cielené opatrenia, ktoré zaručia spravodlivejšie rozdelenie zdrojov a podporu širšej reprezentácie rôznych skupín v kultúrnom živote regiónu.

Tabuľka 4 Porovnanie výdavkov na kultúru podľa RRC

Kategória	S RR³	Bez RR
Celkové výdavky	5 985 606 €	5 700 000 €
Bežné transfery	5 098 606 €	4 900 000 €
Kapitálové výdavky	320 000 €	300 000 €
Divadelné umenie	3 287 490 €	3 100 000 €
Regionálne podujatia	1 420 000 €	1 350 000 €

Zdroj tabuľka 4: Vlastné spracovanie podľa dát rozpočtu BSK 2022-2024.

V našej analýze výdavkov na kultúru v Bratislavskom samosprávnom kraji (BSK) sme zistili, že rozdiely medzi oblasťami s rodovým rozpočtovaním a bez neho sú zatiaľ minimálne. Hoci celkové výdavky na kultúru v roku 2022 dosiahli takmer 6 miliónov eur, implementácia RR prebieha veľmi pomaly a jeho vplyv na financovanie kultúry zostáva obmedzený. Najväčší podiel rozpočtu smeruje na bežné transfery (viac ako 85 %), pričom kapitálové investície do infraštruktúry sú stále veľmi nízke. Mierne vyššie financovanie divadelného umenia a regionálnych podujatí v oblastiach s RR nenaznačuje systematickú snahu o rodovo vyvážené financovanie kultúrnych projektov. Rovnako neidentifikujeme špecifické grantové programy podporujúce tvorbu žien v kultúre alebo zabezpečujúce inkluzívnejšiu kultúrnu politiku. Na základe týchto zistení odporúčame zaviesť cieľové opatrenia na spravodlivejšie rozdelenie zdrojov, posilniť podporu rôznych sociálnych skupín v kultúrnej tvorbe a zvýšiť investície do udržateľného rozvoja kultúrnej infraštruktúry. Ak má RR v oblasti kultúry priniesť reálne zmeny, je nevyhnutné, aby jeho implementácia prebiehala rýchlejšie a systematickejšie.

³ RR = rodové rozpočtovanie

Graf 2 Rozpočet Bratislavského samosprávneho kraja (2022 – 2024) podľa oblastí verejných výdavkov

Zdroj graf 2 Vlastné spracovanie podľa “Bratislavský samosprávny kraj. (2022–2024) - Rozpočet BSK na roky 2022–2024. Dostupné na : <https://bratislavskykraj.sk/wp-content/uploads/2021/12/nr-2022-2024-navrh-rozpocet-2022-2024-final-1.pdf>.

4.2. Analýza vplyvu rodového rozpočtovania na fiškálnu efektívnosť a rodovú rovnosť v Bratislavskom samosprávnom kraji

Tabuľka 5 Porovnanie vybraných ukazovateľov medzi krajinami s a bez implementácie rodovo citlivého rozpočtovania

Kategória	S RR	Bez RR
Pomer žien k mužom v sekundárnom vzdelávaní	1.1	0.95
Miera úmrtnosti matiek	3.2	4.8
Výdavky na vzdelávanie (% rozpočtu)	18.0	19.0
Výdavky na zdravotníctvo (% rozpočtu)	22.0	21.0

Zdroj tabuľka 5 :Vlastné spracovanie podľa OECD, 2023.

V našej analýze sa zameriavame na porovnanie oblastí, v ktorých bolo implementované rodové rozpočtovanie (RR), a oblastí, kde takéto opatrenia zavedené neboli. Našou snahou je posúdiť, do akej miery RR ovplyvňuje fiškálnu efektívnosť, rodovú rovnosť v prístupe k vzdelaniu a zdravotnej starostlivosti, ako aj celkové sociálno-ekonomické výsledky v Bratislavskom samosprávnom kraji. Výsledky našej analýzy naznačujú, že rozdiely medzi oblasťami s a bez RR sú zatiaľ veľmi malé. Tento fakt odráža skutočnosť, že implementácia rodového rozpočtovania na Slovensku prebieha pomaly a jeho zásadný dopad na verejné financie sa ešte len začína prejavovať. Z hľadiska fiškálnej efektívnosti sme zaznamenali mierne vyššie skóre verejných výdavkov a finančnej zodpovednosti (PEFA skóre) v oblastiach, kde bolo RR zavedené (85 bodov oproti 75 bodom). Tento rozdiel naznačuje, že rodové rozpočtovanie môže prispieť k transparentnejšiemu rozdeľovaniu verejných financií a efektívnejšiemu monitorovaniu vplyvu výdavkov na rôzne skupiny obyvateľstva. Avšak vzhľadom na pomalé tempo implementácie je ešte priskoro hovoriť o výrazných zlepšeniach vo fiškálnej politike.

Podobne v oblasti vzdelávania pozorujeme len mierne vyšší pomer žien k mužom v sekundárnom vzdelávaní v oblastiach s RR (1.1 oproti 0.95). Tento rozdiel síce naznačuje určitý vplyv RR na podporu rovnosti príležitostí, avšak nie je dostatočne výrazný na to, aby sme mohli jednoznačne hovoriť o systematickej zmene. Očakávame, že s postupnou implementáciou špecifických opatrení, ako sú štipendijné programy pre ženy v technických odboroch a pre mužov v odboroch starostlivosti, sa tieto rozdiely môžu v budúcnosti zvýrazniť.

V oblasti zdravotnej starostlivosti sme zaznamenali mierne nižšiu mieru úmrtnosti matiek v regiónoch s RR (3.2 oproti 4.8). Tento rozdiel môže naznačovať, že cieľené opatrenia, napríklad v oblasti prevencie alebo pôrodníckej starostlivosti, prinášajú určitý pozitívny efekt. Avšak vzhľadom na to, že rodové rozpočtovanie sa u nás stále implementuje len vo veľmi obmedzenej miere, nie je možné s istotou povedať, že tento rozdiel je priamym dôsledkom RR.

Výdavky na vzdelávanie a zdravotníctvo sa medzi porovnávanými oblasťami zásadne nelíšia. Výdavky na vzdelávanie ako podiel z celkového rozpočtu sú v oblastiach bez RR dokonca mierne vyššie (19 % oproti 18 %), pričom v zdravotníctve je rozdiel minimálny (22 % oproti 21 %). Tieto údaje naznačujú, že RR zatiaľ nemá výrazný vplyv na celkovú výšku výdavkov v týchto sektoroch, ale skôr na spôsob ich rozdeľovania. To podporuje hypotézu, že implementácia RR sa zatiaľ odohráva skôr na úrovni metodických prístupov než reálnych finančných presunov.

Z našej analýzy vyplýva niekoľko odporúčaní. V prvom rade je nevyhnutné zvýšiť transparentnosť a monitoring RR zavedením jasných ukazovateľov na meranie jeho vplyvu. Ďalej je potrebné podporiť rovnováhu v profesijných oblastiach prostredníctvom cieľných štipendií a programov kariérneho poradenstva. Osobitnú pozornosť treba venovať aj investíciám do preventívnej zdravotnej starostlivosti, najmä v oblasti reprodukčného zdravia. Napokon, odporúčame detailnejšie analyzovať efektivitu výdavkov vo vzdelávaní a zdravotníctve s cieľom zabezpečiť, že financie sú využívané tak, aby prinášali čo najväčší prínos pre rôzne rodové skupiny. Rodové rozpočtovanie v BSK prináša určité pozitíva, no jeho dopad je zatiaľ obmedzený v dôsledku pomalej implementácie. Na naplnenie jeho potenciálu je potrebné posilniť prepojenie s konkrétnymi opatreniami vo vzdelávaní, zdravotníctve a sociálnej politike

4.3. Analýza stanovísk odborníka z Rozpočtovej rady BSK k implementácii rodovo citlivého rozpočtovania

V predchádzajúcich častiach boli predstavené teoretické východiská rodovo citlivého rozpočtovania (RCR), ako aj inštitucionálny rámec na úrovni Slovenskej republiky a Bratislavského samosprávneho kraja (BSK). V tejto kapitole sa výskumný zámer presúva do roviny aplikovanej reflexie, a to prostredníctvom analýzy písomných odpovedí vedúceho pracovníka Rozpočtovej rady BSK na pološtruktúrovaný dotazník. Na základe jeho želania je v tejto práci zachovaná jeho anonymita.

Cieľom tejto časti je získať kvalitatívny pohľad priamo z prostredia rozpočtového riadenia, identifikovať nastavenie, motivácie, ale aj potenciálne bariéry pri uplatňovaní rodovej perspektívy v rozpočtových procesoch. Odpovede respondenta ponúkajú zároveň možnosť konfrontovať zistenia s medzinárodnou praxou, ako aj s výskumnými otázkami stanovenými v úvode práce.

Postoj respondenta k samotnému RCR bol relatívne zdržanlivý – napriek tomu, že deklaroval znalosť jeho základných princípov, uviedol, že „rozpočet by mal byť neutrálny bez ohľadu na pohlavie“. Tento pohľad odráža tradičné chápanie rozpočtovania, v ktorom je rovnosť vnímaná primárne ako rovnosť formálnych pravidiel a nie ako rovnosť výsledkov či dopadov. Odborná literatúra, najmä práca Diane Elson z roku 2006, ktorá patrí medzi priekopníčky feministickej ekonómie upozorňuje, že rodová neutralita rozpočtov je často iluzórna, pretože verejné výdavky môžu mať odlišný dopad na rôzne skupiny obyvateľstva – aj keď to rozpočet explicitne neuvádza (ELSON, 2006).

V tejto súvislosti respondent uviedol:

„V rámci BSK pristupujeme k rozpočtu neutrálne, nemáme ani nevedieme zoznamy akýchkoľvek častí rozpočtu na základe rodového rozloženia. Na samotnom Úrade BSK je prevaha žien nielen v celkovom počte zamestnancov, ale aj v riadiacich funkciách. V rámci SK8 sme podporili iniciatívu Žilinského samosprávneho kraja týkajúcej sa tejto tematiky. V najbližšej budúcnosti pravdepodobne prijmeme internú smernicu k rodovej rovnosti, napriek tomu, že v podmienkach BSK nemáme už teraz so zastúpením a podporou žien žiadny problém.“

Táto odpoveď naznačuje, že vnímanie rodovej rovnosti v BSK je zatiaľ skôr obmedzené na otázky zamestnanosti a zastúpenia žien v rámci úradu, nie na komplexnú analýzu dopadov rozpočtových rozhodnutí na rôzne skupiny obyvateľstva. Tým však dochádza k prehliadaniu druhého – pre RCR zásadného a to je rozmer: rozdielne potreby žien a mužov v oblastiach ako doprava, zdravotníctvo, starostlivosť, bývanie či vzdelávanie, ktoré sú adresované prostredníctvom verejných výdavkov.

Respondent ďalej uviedol, že hoci sa v niektorých oblastiach „*zohľadňujú špecifické potreby rôznych skupín obyvateľstva (napr. rodičia, seniori)*“, absentuje systematické metodické ukotvenie RCR. To znamená, že aj keď existujú jednotlivé aktivity s možným rodovým dopadom, nie sú explicitne sledované, plánované ani vyhodnocované cez rodovú optiku.

Na rozdiel od tejto situácie je možné uviesť príklad Rakúska, kde je RCR zakotvené v ústave a každý verejný rezort je povinný formulovať rodovo orientované ciele a indikátory ich napĺňania (OECD, 2018). Tieto porovnania ukazujú, že implementácia RCR je výrazne podmienená inštitucionálnym rámcom a politickou vôľou. Kritickým prvkom, na ktorý respondent opakovane poukazoval, je nedostupnosť dát rozlíšených podľa pohlavia. Uviedol: „Takéto dáta neexistujú.“ Bez ich existencie však nie je možné objektívne vyhodnotiť dopady rozpočtových rozhodnutí na ženy a mužov. Tento deficit pritom nie je špecifický len pre BSK – ide o širší systémový problém, ktorý identifikovala aj Európska inštitúcia pre rodovú rovnosť (EIGE, 2020). Medzinárodný menový fond (IMF, 2022) navyše upozorňuje, že zber a analýza rodovo rozlíšených údajov by nemali byť považované len za technickú úlohu, ale za politický záväzok smerujúci k spravodlivejšiemu rozdeľovaniu verejných zdrojov. Ďalším dôležitým poznatkom z odpovedí respondenta je absencia vzdelávacích a metodických aktivít súvisiacich s RCR. Na otázku, či absolvoval školenie alebo má záujem zúčastniť sa vzdelávania k tejto téme, odpovedal záporne. V kontraste s tým napríklad v Kanade je školenie GBA+ (Gender-Based Analysis Plus) povinnou súčasťou vzdelávania pre zamestnancov verejnej správy na všetkých úrovniach (FREDMAN, 2016).

Napokon, respondent vyjadril obavu, že zohľadňovanie rodových aspektov by mohlo „viesť k nespravodlivej alokácii zdrojov“. Tento výrok naznačuje rozdielne chápanie princípu spravodlivosti: rovnosť podmienok verzus rovnosť výsledkov.

Rodovo citlivé rozpočtovanie však vychádza z premisy, že skutočná rovnosť znamená prispôbenie politik rôznorodým životným situáciám a nerovným východiskám – teda diferencovaný prístup, nie privilegovanie (UN WOMEN, 2010).

Záverečná analýza poukazuje na viacero bariér pri implementácii RCR v podmienkach BSK, medzi ktoré patrí najmä absencia metodiky, nedostatok dát, chýbajúce vzdelávanie a rozdielne chápanie rodovej rovnosti v rozpočtovaní. Analýza písomných výpovedí odborníka z Rozpočtovej rady BSK ukázala, že základný rámec rozpočtovania je nastavený s dôrazom na neutralitu, no chýba mu systematická analytická dimenzia, ktorá by umožnila sledovať dopady rozpočtových rozhodnutí z pohľadu rodových špecifik. Odpovede zároveň naznačili absenciu inštitucionalizovaných nástrojov RCR, nedostatok rodovo rozlíšených údajov a nízku mieru odborného vzdelávania. Zistenia naznačujú, že implementácia RCR nie je otázkou technických kapacít či legislatívnych prekážok, ale skôr otázkou nastavenia hodnôt a odbornej kultúry vo verejnej správe. Príklady zo zahraničia potvrdzujú, že integrácia rodovej perspektívy môže významne prispieť k efektívnosti, adresnosti a spravodlivosti rozpočtovej politiky, ak je podporená analytickými nástrojmi, dostupnými dátami a primeraným vzdelávaním personálu. Tento stav predstavuje výzvu, ale aj príležitosť pre budúci rozvoj, napríklad prijatím internej smernice o rodovej rovnosti, čím sa vytvára pevný základ pre návrhy systémových zmien v ďalšej kapitole práce.

4.4. Analýza postojov verejnosti k implementácii rodovo citlivého rozpočtovania v BSK

Dotazníkový prieskum medzi obyvateľmi a obyvateľkami Bratislavského samosprávneho kraja (BSK) bol navrhnutý ako nástroj na zistenie, ako verejnosť vníma spravodlivosť rozpočtových rozhodnutí a do akej miery považuje za dôležité zohľadňovanie rodovej perspektívy pri pridelovaní verejných zdrojov. Dotazník bol realizovaný online formou prostredníctvom sociálnych sietí a komunitných kanálov. Celkovo naň odpovedalo 117 respondentov, čo umožnilo získať základný prehľad názorov občanov na problematiku RCR. Zloženie respondentov bolo rôznorodé najmä z hľadiska veku, pohlavia, profesijného statusu a miesta bydliska. Dominovali najmä osoby vo vekovej kategórii 18–29 rokov, čo korešponduje so spôsobom distribúcie dotazníka cez online prostredie.

V tejto vekovej skupine mali výrazné zastúpenie najmä ženy, študenti a mladí pracujúci. Väčšina odpovedí pochádzala z okresov Bratislava I–V, čo poukazuje na silnejšiu angažovanosť mestského obyvateľstva.

4.4.1. Povedomie o RCR

Na priamu otázku, či respondenti poznajú pojem rodovo citlivé rozpočtovanie (RCR), odpovedalo 76 respondentov (približne 65 %) záporne, 19 (16 %) si nebolo istých a len 20 (približne 17 %) uviedlo, že tento pojem poznajú. Tieto dáta potvrdzujú, že koncept RCR zatiaľ nie je v povedomí širokej verejnosti rozšírený. Napriek nízkej známosti termínu však ďalšie odpovede naznačujú, že obyvatelia intuitívne vnímajú potrebu spravodlivého a rovného prerozdelenia verejných zdrojov – aj keď ho explicitne neoznačujú pojmom RCR. Za povšimnutie stojí tiež rodový rozdiel v uvedenej známosti: väčší záujem a oboznámenosť s témou prejavili najmä respondentky, čo môže súvisieť s tým, že ženy citlivejšie vnímajú otázky rovnosti v spoločenských politikách.

Podobné zistenia prináša aj výskum realizovaný vo Fínsku (RAIJAS, 2019). V ňom až 63 % opýtaných priznalo, že o koncepte rodovo citlivého rozpočtovania nikdy nepočuli, no zároveň takmer 70 % podporilo myšlienku diferencovaného prístupu k rôznym skupinám obyvateľstva na základe ich špecifických potrieb. Inými slovami, väčšina fínskej verejnosti podobne ako u nás súhlasila s princípom, že verejné financie by mali zohľadňovať rozdielne potreby občanov, hoci formálny termín gender budgeting nepoznali. Zároveň sa ukázalo, že fínske ženy boli výrazne častejšie naklonené podpore zavádzania RCR ako muži, čo korešponduje aj s našim zistením o vyššom záujme žien v BSK o túto problematiku. Toto naznačuje, že pri zvyšovaní povedomia o RCR by sa mohlo efektívne cieľiť najmä na skupiny, ktoré už teraz prejavujú istý záujem (napr. ženy), a skrz ne šíriť informácie širšej verejnosti (RAIJAS, 2019).

4.4.2. Vnímanie transparentnosti a spravodlivosti rozpočtovania

Výsledky prieskumu naznačujú pomerne kritický postoj verejnosti k transparentnosti (a sprostredkovane aj férovosti) rozpočtového procesu v BSK. Až 102 respondentov (približne 87 %) vyjadrilo názor, že rozpočtové rozhodnutia kraja sú pre nich buď nezrozumiteľné, nedostatočne vysvetlené alebo celkom neznáme. Iba 15 respondentov (13 %) uviedlo, že jasne rozumie tomu, ako sa o verejných výdavkoch v kraji rozhoduje. Tento stav poukazuje na značný deficit transparentnosti v rozpočtových procesoch a zároveň na nízku úroveň zapojenia a informovanosti verejnosti. Ak občania nerozumejú toku verejných financií, môžu ho vnímať ako neprehľadný a potenciálne nespravodlivý. Výsledná nedôvera potom bráni konštruktívnej spätnej väzbe od verejnosti a oslabuje legitimitu rozpočtových rozhodnutí. Zistenia tak signalizujú potrebu zrozumiteľnejšej komunikácie rozpočtu a aktívnejšieho prístupu k participácii občanov na rozpočtovaní.

Poznatky nášho prieskumu sa zhodujú so skúsenosťami z Bosny a Hercegoviny, kde bol v roku 2016 realizovaný obdobný prieskum v rámci iniciatívy zavádzania rodovo citlivého rozpočtovania (UNDP, 2016). Zistenia vtedy ukázali, že až 76 % občanov nemalo dostatočný prístup k informáciám o verejných výdavkoch, čo potvrdzuje všeobecný trend nízkej transparentnosti v samosprávnych rozpočtoch. Na túto situáciu reagovali miestne authority v Bosne zavedením participatívnych workshopov a konzultácií k rozpočtu na úrovni komunity, čím sa občania mohli priamo zapojiť do rozpočtového procesu. Tieto opatrenia viedli k výraznému zvýšeniu verejného povedomia o využívaní verejných financií a posilnili dôveru obyvateľov v samosprávne inštitúcie (UNDP, 2016). Analogicky by aj v podmienkach BSK mohlo väčšie zapojenie verejnosti – napríklad formou verejných diskusií o rozpočte či občianskych rozpočtových fór – zlepšiť nielen informovanosť občanov, ale aj ich vnímanie férovosti prerozdelenia zdrojov.

4.4.3. Postoje k zohľadňovaniu rozdielnych potrieb

Jedna z kľúčových otázok prieskumu zisťovala, či by podľa respondentov mali verejné výdavky zohľadňovať rozdielne potreby rôznych skupín obyvateľstva. Odpovede naznačili určitý posun k vyššej akceptácii tohto princípu.

Za zohľadňovanie odlišných potrieb sa vyslovilo spolu 62 respondentov (53 %), proti bolo 33 respondentov (28 %) a nerozhodných zostalo 22 respondentov (19 %). Tieto výsledky ukazujú stále existujúcu polarizáciu názorov verejnosti, ako aj pretrvávajúce nejasnosti v chápaní praktickej realizácie diferencovaného prístupu. Časť obyvateľov zrejme chápe rovnosť skôr ako rovnaké zaobchádzanie pre všetkých (a preto odmieta akékoľvek rozlišovanie medzi skupinami), zatiaľ čo iní vnímajú rovnosť ako spravodlivé zohľadnenie špecifických potrieb (a preto diferencovaný prístup podporujú). Relatívne vysoký podiel nerozhodných respondentov naznačuje nedostatok informácií a chápanie konceptu – mnohí si nevedia predstaviť konkrétne dopady takéhoto prístupu, čo môže brzdiť jednoznačnú podporu. Z analytického hľadiska je dôležité komunikovať, že zohľadňovanie odlišných potrieb nemá znamenať neférové zvýhodňovanie, ale snahu dosiahnuť skutočnú rovnosť šancí pre všetkých.

Podobná ambivalencia a názorová nevyhranenosť bola zaznamenaná aj v estónskej populácii. Podľa dát zo štúdie EIGE (2020) takmer polovica Estóncov (48 %) súhlasila vo všeobecnosti s myšlienkou podpory rovnosti (teda princípom, že verejné politiky by mali brať ohľad na rôzne potreby žien a mužov), no zároveň až 35 % vyjadrilo obavy, že takéto opatrenia by mohli byť príliš ideologické alebo politicky motivované. Inými slovami, značná časť verejnosti sa obáva, aby zavádzanie RCR nepresiahlo rovinu praktických riešení a nestalo sa skôr presadzovaním nejakej ideológie. Tá istá estónska štúdia však poukázala aj na možnú cestu, ako tieto obavy zmierniť – konkrétne príklady dobrej praxe výrazne zvýšili akceptáciu RCR. Keď boli napríklad prezentované úspešné opatrenia ako cenovo dostupnejšie služby starostlivosti o deti pre osamelých rodičov alebo zlepšenie bezpečnosti verejnej dopravy pre ženy, odpor verejnosti voči rodovo zameraným opatreniam klesol a ochota podporiť ich zavedenie citeľne vzrástla (EIGE, 2020). Táto skúsenosť zdôrazňuje význam praktickej komunikácie: ak sa RCR predstaví nie abstraktnými pojmami, ale na príkladoch prospešných pre rodiny a komunitu, verejnosť je náchylnejšia takýto prístup prijať.

4.4.4. Preferované oblasti pre férovejšiu alokáciu výdavkov

V závere dotazníka dostali respondenti priestor označiť oblasti, v ktorých by si priali spravodlivejšie rozdelenie verejných prostriedkov z hľadiska rodovej rovnosti. Respondenti využili možnosť viacnásobného výberu a v odpovediach sa najčastejšie opakovali tieto okruhy: zdravotníctvo (označilo 56 respondentov), školstvo a vzdelávanie (42), bezpečnosť a verejný

priestor (41), podpora mladých rodín (40), sociálne služby (40), bývanie (31) a doprava (28 respondentov). Zoznam preferovaných oblastí ukazuje, že verejnosť vníma potrebu férovejšej alokácie najmä v tých segmentoch, ktoré úzko súvisia s každodenným životom a často aj s problematikou rodovej rovnosti. Ide prevažne o sféry, ktoré ovplyvňujú podmienky skupín v praxi niekedy znevýhodnených – napríklad žien (kombinujúcich pracovné a rodinné povinnosti), seniorov či rodičov malých detí. Vyššie uvedené oblasti sú tradične tie, kde nerovnomerné rozdelenie zdrojov môže prehlbovať rodové rozdiely: ak napríklad chýbajú škôlky či dostupné sociálne služby, väčšinou to neúmerne zaťažuje ženy; nedostatočne osvetlené či nebezpečné verejné priestranstvá zas limitujú voľný pohyb najmä žien a zraniteľných skupín atď. Z pohľadu respondentov teda práve investície do školstva, starostlivosti, zdravia, dopravy či bezpečnosti vedia najviac prispieť k vyrovnanším podmienkam pre obe pohlavia.

Zaujímavé je, že tieto preferencie našich respondentov odzrkadľujú výsledky obdobného občianskeho prieskumu realizovaného v Rakúsku v rámci pilotného projektu genderového rozpočtovania vo Viedni (Stadt Wien, 2014). Vo viedenskom prieskume až 60 % respondentov označilo oblasť vzdelávania a sociálnych služieb za najvhodnejšiu pre aplikáciu princípov rodovo citlivého rozpočtu. Rovnako ako obyvatelia BSK, aj Viedenčania teda vnímali školstvo a sociálnu starostlivosť ako priority pre spravodlivejšie rozdelenie zdrojov. Navyše, praktické skúsenosti z Viedne dokladajú, že takto zamerané rozpočtové zásahy môžu priniesť aj merateľné socio-ekonomické benefity. Po realizácii pilotných opatrení – napríklad rozšírení kapacít a zlepšení dostupnosti predškolských zariadení – tam došlo k zvýšeniu účasti žien na trhu práce.

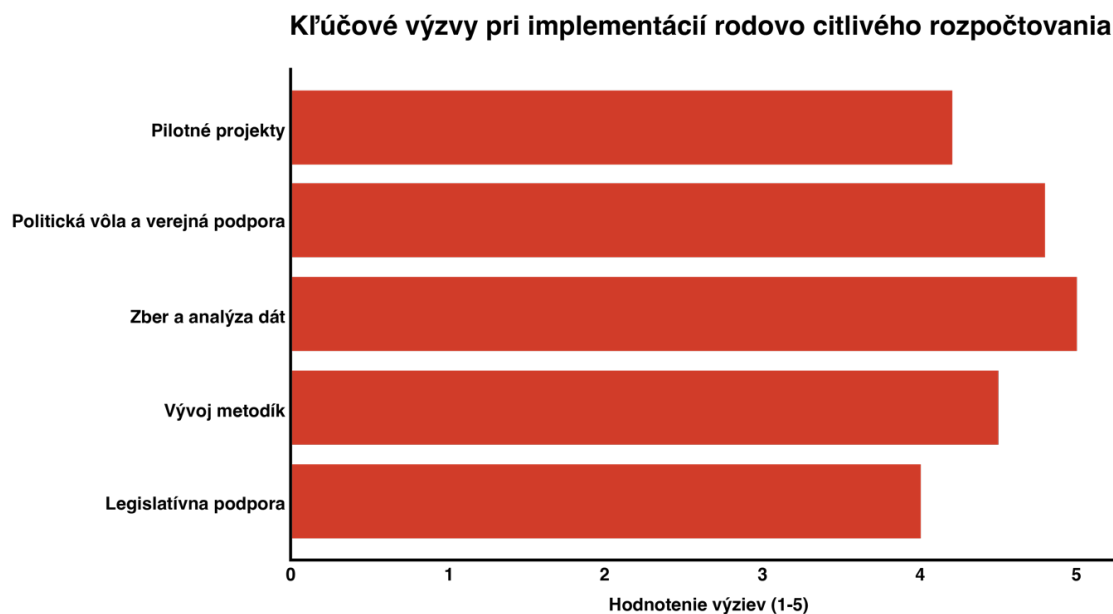
Podľa hodnotiacej správy mesta Viedeň stúpila zamestnanosť žien (v relevantnej cieľovej skupine matiek malých detí) v dôsledku týchto opatrení približne o 6 % (STADT WIEN, 2016). Tento výsledok ilustruje, že férovejšia alokácia výdavkov, sústredená na odstránenie praktických bariér pre pracujúce ženy, sa premieta do ich väčšej ekonomickej aktivity. Pre Bratislavský kraj z toho plynie ponaučenie, že investície do preferovaných oblastí identifikovaných verejnosťou – ako sú vzdelávanie, služby, doprava či bezpečnosť – môžu nielen zvýšiť pocit spravodlivosti medzi obyvateľmi, ale aj reálne zlepšiť socio-ekonomické výsledky a rovnosť príležitostí v regióne.

5. DISKUSIA

5.1. Výzvy pri implementácii rodovo citlivého rozpočtovania

Implementácia rodovo citlivého rozpočtovania (RCR) v podmienkach verejnej správy čelí viacerým výzvam, ktoré obmedzujú jeho plnohodnotné využitie. V tejto časti sú prezentované a analyzované najvýznamnejšie prekážky, ktoré môžu ovplyvniť úspešnosť implementácie RCR. Pre ilustráciu boli na základe syntézy medzinárodných výskumov, odborných publikácií a poznatkov z praxe zostavené kľúčové oblasti, ktoré sú vnímané ako najzásadnejšie výzvy v podmienkach Slovenska.

Graf 3 Kľúčové výzvy pri implementácii rodovo citlivého rozpočtovania

Zdroj graf 3: Vlastné spracovanie na základe OECD (2023), UN Women (2010) a EIGE (2021).

V grafe č.3. sú znázornené modelové výzvy, ktoré sa podľa odborných zdrojov a skúseností z praxe v iných krajinách javia ako najzásadnejšie pri implementácii rodovo citlivého rozpočtovania. Hodnotenie je uvedené na škále od 1 do 5, pričom vyššie skóre signalizuje vyššiu mieru závažnosti danej prekážky.

Tento graf nepochádza z reálneho dotazníkového prieskumu, ale bol vytvorený ako ilustračný nástroj na základe syntézy literatúry, medzinárodných výskumov (napr. OECD, UN Women, EIGE) a predpokladaných výziev v slovenskom kontexte.

Z grafu vyplýva, že najvýznamnejšou prekážkou je nedostatočný zber a analýza rodovo disaggregovaných údajov. Táto oblasť je často označovaná ako kritický nedostatok, ktorý výrazne sťažuje akékoľvek hodnotenie dopadov rozpočtových opatrení z hľadiska rodovej rovnosti. Nasleduje nedostatočná politická vôľa a nízka verejná podpora, čo poukazuje na potrebu silnejšej angažovanosti zo strany vedúcich predstaviteľov a zintenzívnenia komunikácie so širšou verejnosťou. Ďalšie výzvy, ako absencia praktických metodických nástrojov, obmedzené skúsenosti s pilotnými projektmi a slabá legislatívna opora, ukazujú, že úspešná implementácia RCR si vyžaduje nielen politické rozhodnutie, ale aj technickú pripravenosť a systematickú podporu.

Tieto výsledky sú v súlade so závermi medzinárodných organizácií. OECD (2023) vo svojej správe uvádza, že len 35 % krajín praktizujúcich RCR má zavedené rámce na meranie jeho dopadu. UN Women (2010) odporúča posilniť odborné kapacity prostredníctvom školení a vytvárať praktické metodické príručky, ktoré by pracovníkom vo verejnej správe pomohli integrovať rodové hľadisko do rozpočtového procesu. EIGE (2021) upozorňuje na potrebu medziodborovej spolupráce a participácie verejnosti ako dôležitých podmienok dlhodobu udržateľného RCR.

Okrem vyššie uvedených prekážok sa v praxi stretávame aj s ďalšími problémami, ktoré komplikujú integráciu rodového rozpočtovania do verejných politík. Medzi tieto patrí napríklad nedostatočná koordinácia medzi jednotlivými úrovňami verejnej správy, ako aj medzi rôznymi oddeleniami v rámci tej istej inštitúcie. Často chýba jednotné metodické vedenie a systém vzájomnej výmeny skúseností. Európsky parlament (2023) zdôrazňuje, že úspešné RCR si vyžaduje nielen jasne definované zodpovednosti, ale aj funkčné koordinačné mechanizmy.

Dôležitým aspektom je aj otázka financovania. Zavádzanie nových metodík, školenia, analytická práca, ale aj zabezpečenie transparentného zberu a spracovania dát si vyžadujú samostatné rozpočtové kapacity.

V krajinách ako Švédsko, Rakúsko či Kanada, kde je RCR implementované dlhodobo, sú na tieto aktivity vyčleňované osobitné finančné prostriedky (OECD, 2023). Na Slovensku však často chýba vôľa vyčleniť na tieto účely dodatočné zdroje, čo vedie k tomu, že RCR je realizované len povrchne alebo ako dobrovoľná iniciatíva jednotlivcov.

Za zmienku stojí aj kultúrno-hodnotový kontext. Rodovo citlivé rozpočtovanie je často vnímané ako súčasť širšej agendy rodovej rovnosti, ktorá môže v spoločnosti vyvolávať kontroverzie. Podľa UN Women (2023) je práve politická a verejná podpora nevyhnutnou podmienkou pre úspech RCR. Krajiny, ktoré RCR úspešne realizujú, investovali nielen do systémových zmien, ale aj do zvyšovania povedomia verejnosti prostredníctvom kampaní, seminárov a zapájania občianskej spoločnosti.

5.2. Reflexia výskumných otázok v odpovediach odborníka z Rozpočtovej rady BSK

Výpovede odborníka z Rozpočtovej rady Bratislavského samosprávneho kraja (BSK), analyzované v tejto kapitole, poskytujú kvalitatívny pohľad na aplikačné bariéry a nastavenie RCR v rámci regionálnej správy. Odpovede zároveň umožňujú reflektovať tri hlavné výskumné otázky definované v tejto práci:

A. Aké oblasti výdavkov majú priame alebo nepriame rodové dopady?

Hoci respondent výslovne neuviedol konkrétne výdavkové oblasti ako "rodovo orientované", spomenul, že v praxi sa „v niektorých oblastiach“ zohľadňujú špecifické potreby rôznych skupín obyvateľstva – ako sú rodičia či seniori. Tieto výdavky, najmä v oblastiach ako sociálne služby alebo doprava, môžu mať nepriame rodové dopady, keďže napr. verejná doprava alebo starostlivosť o deti sú oblasti, ktoré disproporčne ovplyvňujú život žien. Zároveň však chýba systémová metodika na hodnotenie takýchto dopadov, čo sťažuje ich identifikáciu a zohľadnenie pri plánovaní rozpočtu.

B. Sú niektoré programy zamerané špecificky na ženy alebo mužov?

Podľa odborníka z BSK v rozpočte neexistujú explicitne rodovo ciele programy. Tento fakt poukazuje na pretrvávajúci diskurz o tzv. "rodovej neutralite" rozpočtu, ktorú respondent zastával.

Takýto prístup však, ako upozorňuje literatúra môže v skutočnosti viesť k nevedomému prehlbovaniu nerovností. Výsledky teda potvrdzujú, že aktuálna prax na úrovni BSK zatiaľ neidentifikuje špecifické opatrenia cielené výhradne na potreby žien alebo mužov – čo korešponduje s absenciou RCR ako rámca. (ELSON, 2006).

C. Existujú rozdiely v prístupe k financiám medzi rôznymi rodovými skupinami?

Aj keď sa priamo v odpovediach odborníka neobjavili explicitné výpovede o rozdieloch v prístupe k financiám podľa pohlavia, neexistencia rodovo disagregovaných údajov a neochota či nezáujem implementovať školenia či analytické nástroje znamená, že možné rozdiely zostávajú nezmapované a nevyhodnotené. Absencia dát je vážnou prekážkou pre akúkoľvek systematickú identifikáciu rozdielného dopadu verejných financií na ženy a mužov. Práve preto RCR v tejto oblasti ponúka nástroj, ktorého aplikácia by mohla pomôcť odhaliť a zmierniť existujúce nerovnosti v prístupe k verejným prostriedkom.

5.3. Reflexia výskumných otázok v odpovediach verejnosti

A. Aké oblasti výdavkov majú priame alebo nepriame rodové dopady?

Výsledky dotazníkového prieskumu ukázali, že obyvatelia Bratislavského samosprávneho kraja intuitívne identifikujú viaceré oblasti verejných výdavkov s rodovým dopadom. Najčastejšie spomínali zdravotníctvo, školstvo a vzdelávanie, bezpečnosť vo verejnom priestore, podporu mladých rodín, sociálne služby, bývanie a dopravu. Tieto oblasti sa často spájali s požiadavkou na spravodlivejšiu alokáciu verejných zdrojov. Výdavky do predprimárneho vzdelávania boli vnímané ako kľúčové z hľadiska zamestnanosti žien, najmä matiek malých detí. Nedostatok miest v materských školách podľa respondentov znižuje možnosť zapojenia žien na trh práce. Verejná doprava bola vnímaná ako dôležitá pre mobilitu zraniteľných skupín, najmä žien, seniorov a rodičov s deťmi. V oblasti bezpečnosti sa zdôrazňovala potreba lepšie osvetlených a monitorovaných verejných priestranstiev, ktoré ovplyvňujú najmä pocit bezpečia žien. Tieto zistenia ukazujú, že rodové aspekty verejných výdavkov sú vnímané najmä cez praktické dopady na každodenný život.

B. Sú niektoré programy zamerané špecificky na ženy alebo mužov?

Respondenti neidentifikovali žiadne konkrétne programy alebo výdavky výslovne zamerané na ženy či mužov. Tento fakt potvrdzuje aj nízke povedomie o RCR – až 76 respondentov (65 %) pojem RCR nepozná a 19 (16 %) si nie je istých jeho významom. To naznačuje nielen obmedzenú existenciu takýchto opatrení, ale aj ich slabú komunikáciu.

Z otvorených odpovedí však vyplynuli návrhy, ktoré môžu slúžiť ako impulz pre rodovo citlivé programy – napríklad vyššia podpora pre osamelé matky, staršie ženy odkázané na opatrovateľskú starostlivosť, alebo pre ženy ohrozené násilím. Objavili sa tiež návrhy na väčšie zapojenie mužov do starostlivosti a výchovy. Hoci nejde o existujúce opatrenia, tieto podnety ukazujú na vnímanú potrebu rodovo citlivého plánovania.

C. Existujú rozdiely v prístupe k financiám medzi rôznymi rodovými skupinami?

Priama otázka na rodové rozdiely nebola v dotazníku položená, avšak odpovede naznačujú viaceré nepriame indikácie. V odpovediach týkajúcich sa spravodlivosti rozpočtovania respondenti opakovane poukazovali na znevýhodnenie skupín ako osamelé matky, seniori, osoby so zdravotným znevýhodnením či nízkopříjmové domácnosti – teda skupín s výraznou rodovou štruktúrou.

Až 102 respondentov (87 %) považovalo rozpočtové rozhodnutia za nezrozumiteľné alebo nedostatočne vysvetlené, zatiaľ čo len 15 respondentov (13 %) im rozumelo. V otázke zohľadňovania rozdielnych potrieb zostalo 22 respondentov (19 %) nerozhodnutých. Tento stav naznačuje nedostatok informácií a nízku dôveru v inštitúcie. Napriek tomu veľká časť respondentov očakáva rovný prístup k službám, čo vytvára priestor na širšiu podporu rodovo citlivého rozpočtovania pri vhodnej komunikácii.

5.4. Odporúčania

Rodovo citlivé rozpočtovanie (RCR) predstavuje analytický nástroj verejných financií, ktorý umožňuje identifikovať a odstraňovať štrukturálne nerovnosti v prístupe k verejným zdrojom. Cieľom RCR nie je vytváranie oddelených rozpočtov pre ženy a mužov, ale integrácia rodových aspektov do každodennej praxe rozpočtovania a tvorby verejných politík.

Medzinárodné skúsenosti, najmä zo Švédska, Kanady a Rakúska, ukazujú, že systematické zavedenie RCR zvyšuje efektívnosť, transparentnosť a spravodlivosť verejných výdavkov. Slovensko, ako ukazuje analýza, sa v tejto oblasti nachádza na začiatku procesu. Tabuľka č. 6 zhrňuje porovnanie úrovne implementácie RCR podľa kľúčových pilierov:

Tabuľka 6 Porovnanie úrovne implementácie RCR vo vybraných krajinách

Krajina	Legislatíva (1-5)	Zber rodových dát (1-5)	Odborné kapacity (1-5)	Participácia verejnosti (1-5)
Švédsko	5	5	4	4
Kanada	5	4	5	4
Rakúsko	4	4	4	3
Slovensko	2	1	2	2

Zdroj tabuľka 6: OECD. Gender Budgeting in OECD Countries 2023. Paris: OECD, 2023.

Z tejto analýzy vyplýva, že bez hlbšej systémovej reformy bude Slovensko len ťažko dosahovať porovnateľné výsledky so západoeurópskymi krajinami. Preto je potrebné prijať niekoľko navzájom previazaných odporúčaní, ktoré pokrývajú legislatívu, inštitúcie, dáta, vzdelávanie, participáciu a komunikáciu.

A. Legislatívne zakotvenie RCR

Jedným z najzásadnejších krokov je začlenenie princípov RCR do legislatívy. Slovensko by malo zvážiť novelizáciu zákona o rozpočtových pravidlách alebo prijať samostatný zákon o rodovo rovnom prístupe vo verejných financiách. Vzorom môže byť Rakúsko, ktoré má RCR zapracované priamo v ústave (čl. 13 a čl. 51), čím vzniká povinnosť všetkých verejných inštitúcií zohľadňovať rodové aspekty v rámci svojich rozpočtov.

Z legislatívneho pohľadu odporúčame:

- Ukotviť RCR v zákonoch upravujúcich verejný finančný manažment;
- Zaviazat' všetky úrovne verejnej správy k rodovej analýze výdavkov a programov;
- Vypracovať podzákonné predpisy a usmernenia, ktoré zabezpečia jednotné uplatňovanie RCR.

B. Zriadenie národného centra pre rodovo citlivé rozpočtovanie

Jedným z najzásadnejších inštitucionálnych krokov smerujúcich k systematickej aplikácii rodovo citlivého rozpočtovania na Slovensku je vytvorenie samostatného národného centra pre RCR. Takáto špecializovaná inštitúcia by plnila koordinačnú, metodickú a analytickú funkciu v oblasti integrácie rodovej rovnosti do verejných financií.

Hlavným poslaním centra by bolo vyvíjať metodické štandardy, nastavovať jednotné rámce pre tvorbu rodovo citlivých ukazovateľov a poskytovať expertné poradenstvo inštitúciám verejnej správy na národnej aj regionálnej úrovni. Dôležitou súčasťou činnosti by bola aj koordinácia výskumu a zberu relevantných dát, ako aj zabezpečovanie vzdelávania zamestnancov verejného sektora prostredníctvom odborných školení a tréningov.

Z hľadiska odborného zázemia by centrum úzko spolupracovalo s akademickými pracoviskami, výskumnými inštitútmi a občianskym sektorom. Takáto sieťová spolupráca umožní prepájať empirické poznatky, aplikačnú prax a tvorbu politík do jednotného systému.

Vďaka tomu by sa zabezpečila kvalifikovaná podpora implementácie RCR na všetkých úrovniach verejnej správy. Inšpiráciou môžu byť osvedčené modely fungujúce v zahraničí. V Kanade napríklad dlhodobo pôsobí inštitúcia Status of Women Canada, ktorá zabezpečuje odborné zázemie pre rodové analýzy pri tvorbe federálneho rozpočtu.

V Rakúsku existuje **Kompetenčné centrum pre gender - mainstreaming**⁴ a **rozpočtovanie**, ktoré operuje ako medziodborová platforma pre verejný sektor a podporuje systematickú aplikáciu rodového prístupu naprieč jednotlivými rezortmi. Tieto inštitúcie zohrávajú významnú rolu nielen ako poskytovatelia dát, ale aj ako formálni garantov kvality a metodologickej integrity.

Zriadenie podobného centra na Slovensku by vytvorilo stabilnú a odborne ukotvenú štruktúru, ktorá by mohla dlhodobo dohliadať na konsistentnosť implementácie RCR, kontrolovať jej efektívnosť a zároveň zvyšovať odbornú úroveň v tejto oblasti.

Na zabezpečenie nezávislosti a odbornosti centra by bolo vhodné jeho financovanie postaviť na kombinovanom modeli – zo štátneho rozpočtu, dotačných mechanizmov EÚ a projektových zdrojov vo vedecko-výskumnej oblasti. Centrum by sa tak stalo nielen národným garantom odbornej podpory, ale aj platformou pre výmenu poznatkov a budovanie strategických partnerstiev s medzinárodnými aktérmi.

C. Vytvorenie odborných tímov a posilnenie kapacít

Účinná implementácia RCR si vyžaduje medziodborovú spoluprácu a dostatočné odborné zázemie. Odporúča sa vytvárať odborné tímy v rámci samospráv, zložené zo zástupcov finančných, sociálnych a plánovacích oddelení. Ich úlohou by bolo koordinovať aplikáciu rodovej perspektívy v celom rozpočtovom cykle – od analýzy potrieb až po hodnotenie výdavkov. Kľúčová je tiež odborná príprava – pravidelné školenia zamerané na princípy RCR, prácu s dátami podľa pohlavia a vyhodnocovanie dopadov verejných politík. Tieto školenia by mali byť dostupné pre zamestnancov verejnej správy na všetkých úrovniach. Napokon, RCR by malo byť systematicky začleňované aj do vysokoškolského vzdelávania – najmä v odboroch ako verejná správa, ekonómia či sociálna politika – aby sa podpora rodovej rovnosti stala prirodzenou súčasťou odborného myslenia novej generácie verejných činiteľov.

⁴ (tzv. začleňovanie rodovej rovnosti) označuje systematické zohľadňovanie rodovej perspektívy pri navrhovaní, implementácii, monitorovaní a hodnotení verejných politík, programov a opatrení so zámerom podporiť rovnosť medzi ženami a mužmi vo všetkých oblastiach života. Tento prístup bol oficiálne prijatý ako globálna stratégia počas Pekinskej svetovej konferencie OSN o ženách v roku 1995.

D. Zavedenie rodových ukazovateľov a merateľných výstupov

Meranie dopadov verejných výdavkov na rôzne skupiny obyvateľstva je nevyhnutným predpokladom pre ciele a efektívne plánovanie. Rodovo citlivé rozpočtovanie si preto vyžaduje vytvorenie a pravidelné využívanie ukazovateľov, ktoré reflektujú rozdiely v potrebách a prístupe žien a mužov k verejným službám. Odporúča sa vytvoriť sadu štandardizovaných rodových indikátorov, ktoré budú integrované do rozpočtových dokumentov a strategických plánov. Medzi príklady takýchto ukazovateľov patrí podiel žien a mužov využívajúcich verejnú dopravu, počet žien a mužov v odbornom vzdelávaní podporovanom z verejných zdrojov, miera čerpania sociálnych služieb podľa pohlavia, účasť žien a mužov na verejných konzultáciách a spokojnosť s dostupnosťou služieb rozčlenená podľa pohlavia. Tieto ukazovatele by mali byť pevnou súčasťou rozpočtového cyklu a ich výsledky pravidelne zverejňované, čím sa posilní transparentnosť, verejná kontrola a kvalita rozhodovania. Zavedenie rodových ukazovateľov umožní lepšie identifikovať nerovnosti a prispôbiť výdavky skutočným potrebám obyvateľstva.

E. Zber a sprístupňovanie dát

Bez spoľahlivých a podrobných údajov rozčlenených podľa pohlavia nie je možné odhaliť nerovnosti v prístupe k verejným službám ani efektívne plánovať opatrenia. Slovensko v tejto oblasti výrazne zaostáva a absentuje systémový prístup k zberu a využívaniu takýchto dát. Preto odporúčame zaviesť povinný zber rodovo disagregovaných údajov vo všetkých relevantných oblastiach, predovšetkým v zamestnanosti, vzdelávaní, zdravotníctve, sociálnej starostlivosti a využívaní verejných služieb. Súčasťou tohto procesu by malo byť aj zriadenie centrálného a verejne dostupného dátového portálu, kde budú tieto údaje sprístupňované v zrozumiteľnej a spracovateľnej forme. Zároveň je potrebné podporiť prístup nezávislých výskumných a akademických inštitúcií k týmto údajom, čím sa posilní objektívna kontrola verejných politik a vytvorí sa priestor pre dôkazovo podložené odporúčania. Takto vybudovaný dátový základ umožní nielen väčšiu transparentnosť, ale aj kvalifikovanejšie rozhodovanie na úrovni štátu aj samosprávy.

F. Pilotné projekty a škálovanie dobrej praxe

Pilotné projekty predstavujú najlepší spôsob, ako overiť prínosy rodovo citlivého rozpočtovania. Skúsenosti z Barcelony, Viedne a Reykjavíku ukazujú, že aj malé programy, ako napríklad zvyšovanie bezpečnosti žien v doprave alebo zlepšovanie dostupnosti opatrovateľských služieb, môžu priniesť významnú zmenu. Odporúča sa spustiť pilotné projekty vo viacerých regiónoch a sektoroch, pravidelne vyhodnocovať ich dopad pomocou rodových ukazovateľov a pripraviť manuály a odporúčania na rozšírenie úspešných prístupov v širšom rozsahu.

G. Participácia verejnosti

Zapojenie občanov do rozhodovania je jedným z kľúčových aspektov spravodlivého rozpočtovania. Participatívne rozpočtovanie s rodovým komponentom zvyšuje legitimitu aj efektívnosť verejných rozpočtov, pretože umožňuje lepšie reflektovať potreby rôznych skupín obyvateľstva. Odporúča sa organizovať verejné konzultácie k návrhom rozpočtu, vytvoriť online platformy pre podávanie spätnej väzby a zabezpečiť aktívne zapojenie najmä zraniteľných skupín, ako sú matky samoživiteľky, seniori a osoby so zdravotným znevýhodnením. Kombinácia digitálnych nástrojov a cielenej práce s komunitami by mohla zabezpečiť širšie a spravodlivejšie zapojenie verejnosti do rozpočtových procesov.

Príklady zo zahraničia ukazujú, že takýto prístup je uskutočniteľný. V meste Viedeň funguje participatívne rozpočtovanie prostredníctvom online platforiem, kde občania navrhujú a hodnotia projekty, pričom osobitná pozornosť sa venuje zohľadňovaniu potrieb žien, seniorov a ďalších zraniteľných skupín. Podobné iniciatívy existujú aj v Barcelone a Paríži, kde sú organizované tematicky zamerané workshopy a konzultácie so skupinami obyvateľov, ktoré majú tradične menší vplyv na rozhodovanie. Tieto skúsenosti potvrdzujú, že kombinácia digitálnych nástrojov, aktívnej komunikácie a cielenej podpory účasti môže výrazne zvýšiť spravodlivosť a transparentnosť v procese rozpočtovania.

H. Prepojenie RCR s rámcom PEFA

Metodika PEFA (Public Expenditure and Financial Accountability) a jej Gender Module poskytuje nástroj na systematické hodnotenie toho, do akej miery sú verejné financie citlivé na rodové potreby. Odporúčame zaradiť rodovo citlivé rozpočtovanie do každoročných hodnotení verejných financií a systematicky využívať výsledky týchto hodnotení na navrhovanie zmien a reforiem. Rovnako je dôležité vytvárať tlak na výkon a zodpovednosť samospráv a štátnych inštitúcií, aby rodové aspekty rozpočtovania boli skutočne integrované do praxe.

I. Komunikačná stratégia a zvyšovanie povedomia

Rodovo citlivé rozpočtovanie je pre väčšinu verejnosti málo známe. Kvalitná a cielená komunikačná stratégia môže zásadne ovplyvniť verejné vnímanie a zvýšiť podporu pre tieto iniciatívy. Odporúča sa vytvárať kampane zamerané na prínosy RCR pre bežného občana, využívať moderné nástroje komunikácie, ako sú sociálne siete, podcasty a infografiky, a vysvetľovať rodovo citlivé rozpočtovanie prostredníctvom konkrétnych príkladov z praxe, napríklad v oblasti materských škôl, opatrovateľských služieb alebo verejnej dopravy. Zavedenie týchto opatrení by mohlo významne prispieť k transformácii verejných rozpočtov na Slovensku smerom k väčšej spravodlivosti, efektívnosti a udržateľnosti. Rodovo citlivé rozpočtovanie sa tak môže stať nielen nástrojom rovnosti, ale aj symbolom moderného verejného riadenia, ktoré reflektuje skutočné potreby svojich obyvateľov a buduje dôveru v inštitúcie demokratického štátu.

Záver

Rodovo citlivé rozpočtovanie (RCR) sa v súčasnosti stáva kľúčovým nástrojom verejného finančného riadenia vo viacerých samosprávach vo vyspelých krajinách. Jeho implementácia prispieva nielen k napĺňaniu cieľov rodovej rovnosti, ale aj k zvýšeniu transparentnosti a efektívnosti rozpočtových procesov. Predložená diplomová práca potvrdzuje, že Slovensko – konkrétne Bratislavský samosprávny kraj (BSK) – sa v tejto oblasti nachádza stále len na začiatku cesty. Tento záver vyplynul z kombinácie kvalitatívnych a kvantitatívnych metód výskumu, najmä analýzy rozpočtových dokumentov BSK, pološtruktúrovaného rozhovoru s odborníkom z Rozpočtovej rady BSK a dotazníkového prieskumu medzi obyvateľmi kraja. Takýto multidisciplinárny prístup umožnil komplexne zhodnotiť aktuálnu prax rozpočtovania z rodového hľadiska aj vnímanie tejto problematiky verejnosťou.

Z analýzy rozpočtových dokumentov vyplynulo, že v rámci BSK absentuje systematická integrácia rodových aspektov do rozpočtového cyklu. Verejné výdavky sú formulované ako rodovo neutrálne, bez zohľadnenia ich rozdielneho dopadu na ženy a mužov. Takáto zdanlivo neutrálna alokácia však často maskuje existujúce štrukturálne nerovnosti a môže sa tak zdať, že samospráva ignoruje špecifické potreby určitých skupín obyvateľstva – napríklad osamelých rodičov, dôchodkýň či žien pracujúcich v nízkoprijímových sektoroch. Inými slovami, chýbajú nástroje a ukazovatele, ktoré by odhalili, či rozpočet skutočne slúži všetkým skupinám rovnocenne.

Pološtruktúrovaný expertný rozhovor s členom Rozpočtovej rady BSK poukázal na viaceré praktické bariéry brániace uplatneniu RCR v súčasnej praxi kraja. Medzi tieto bariéry patrí najmä nedostatok metodologickej podpory a usmernení, obmedzené odborné kapacity a absencia nástrojov na zber a analýzu rodovo rozčlenených údajov. Identifikovalo sa tiež slabšie prepojenie medzi deklaroványmi strategickými cieľmi kraja v oblasti rodovej rovnosti a konkrétnymi rozpočtovými opatreniami. Uvedené zistenia naznačujú potrebu silnejšej inštitucionálnej koordinácie – od zavedenia jednotnej metodiky až po lepšie prepojenie plánovania rozpočtu s cieľmi rodovej rovnosti. Dotazníkový prieskum medzi obyvateľmi a obyvateľkami BSK ukázal, že verejnosť síce termín RCR väčšinou nepozná, no intuitívne vníma potrebu spravodlivejšieho rozdeľovania verejných prostriedkov.

Respondenti najčastejšie poukazovali na oblasti ako verejná doprava, sociálne služby, starostlivosť o deti a starostlivosť o seniorov – teda na sektory s výraznými rodovými aspektmi, kde pociťujú nedostatky v súčasnom financovaní. Za významné zistenie možno považovať aj silnú podporu verejnosti pre participatívne mechanizmy a vyššiu transparentnosť pri rozhodovaní o rozpočte.

Výsledky práce tak odhaľujú výrazný nesúlad medzi medzinárodnými štandardmi pre RCR a realitou v podmienkach BSK. Kým organizácie ako OECD, UN Women či EIGE odporúčajú začleniť rodovú perspektívu do všetkých fáz rozpočtového procesu, súčasná prax BSK tieto princípy uplatňuje len minimálne. Medzinárodné príklady (Rakúsko, Kanada, Švédsko, Island a ďalšie) pritom potvrdzujú, že legislatívne zakotvenie RCR, dostupnosť kvalitných rodovo členených dát, systematické budovanie odborných kapacít a aktívne zapojenie verejnosti predstavujú nevyhnutné piliere úspešnej implementácie rodovo citlivého rozpočtovania. Bez splnenia týchto predpokladov zostáva RCR len formálnou deklaráciou, nie skutočne efektívnym nástrojom zmeny. Diplomová práca preto vyústila do konkrétnych odporúčaní pre efektívnejšie a spravodlivejšie uplatňovanie RCR v podmienkach regionálnej samosprávy. Navrhujeme predovšetkým zriadenie národného centra pre RCR, vypracovanie jednotných metodických postupov a rodových ukazovateľov, systematické školenia a budovanie odborných kapacít zamestnancov verejnej správy, rozšírenie participácie verejnosti v procese rozpočtovania a začlenenie princípov RCR do existujúcich nástrojov hodnotenia finančnej správy. Zároveň zdôrazňujeme potrebu pilotných projektov na úrovni kraja či obcí, ktoré by v menšom meradle otestovali prístupy RCR a mohli slúžiť ako príklady dobrej praxe pre ostatné regióny.

Celkové závery jednoznačne ukazujú, že rodovo citlivé rozpočtovanie nie je len technickou úpravou vo verejných financiách, ale mali by predstavovať nový, hodnotovo orientovaný prístup. Ide o prístup kladúci dôraz na spravodlivosť, adresnosť, efektívnosť a participáciu – hodnoty, ktoré by mali tvoriť základ každého moderného demokratického rozpočtu. V podmienkach Slovenskej republiky – a Bratislavského samosprávneho kraja, ktorý bol predmetom výskumu obzvlášť – môže dôsledné zavedenie RCR priniesť nielen posun k vyššej rodovej rovnosti, ale aj impulz pre širšiu reformu verejného sektora smerom k transparentnejšiemu, inkluzívnejšiemu a udržateľnejšiemu fungovaniu.

Zoznam použitej literatúry

Knížná literatúra:

- [1.] BENERÍA, Lourdes, BERIK, Gülnur a FLORO, Maria S. Gender, Development, and Globalization: Economics as if All People Mattered. 2. vyd. New York: Routledge, 2015. ISBN 978-0-415-52161-1.
- [2.] BUDLENDER, Debbie a HEWITT, Guy. Gender Budgets Make More Cents: Country Studies and Good Practice. London: Commonwealth Secretariat, 2002. ISBN 978-0-85092-734-9.
- [3.] DONČEKOVÁ, Silvia a kol. Rodový manuál pre dobrovoľníkov, dobrovoľnícke organizácie a neziskové organizácie. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda, 2018. ISBN 978-80-8105-994-4.
- [4.] ELSON, Diane. Budgeting for Women's Rights: Monitoring Government Budgets for Compliance with CEDAW. New York: UNIFEM, 2006. ISBN 978-1-931455-15-9.
- [5.] FREDMAN, Sandra. Human Rights Transformed: Positive Rights and Positive Duties. Oxford: Oxford University Press, 2016. ISBN 978-0-19-956995-5.
- [6.] INTERNATIONAL MONETARY FUND. Gender Budgeting and Public Finance Management. Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2022. ISBN 979-8-40022-303-6.
- [7.] MILLER, Caroline a AIKEN, Sonia. Gender-Responsive Budgeting: A Toolkit for Practitioners. London: Commonwealth Secretariat, 2008. ISBN 978-0-85092-899-5.
- [8.] OECD. Gender Budgeting in OECD Countries. Paris: OECD Publishing, 2018. ISBN 978-92-64-30110-0.
- [9.] OECD. Gender Budgeting in OECD Countries 2023. Paris: OECD Publishing, 2023. ISBN 978-92-64-65561-6. DOI: <https://doi.org/10.1787/647d546b-en>.
- [10.] PEFA Secretariat. PEFA Gender Responsive Public Financial Management: Guidance for Governments. Washington, DC: PEFA Secretariat, 2020. ISBN 978-1-7346051-3-9.
- [11.] UN WOMEN. Gender Responsive Budgeting in Practice: A Training Manual. New York: United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women, 2010. ISBN 978-1-932827-60-8.

- [12.] UN WOMEN. Gender Responsive Budgeting Manual. New York: United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women, 2016. [Bez ISBN].

Periodiká a články:

- [1.] CENTRAL EUROPEAN JOURNAL OF INTERNATIONAL AND SECURITY STUDIES. Gender and Security. *Central European Journal of International and Security Studies*, 2023, roč. 8. [cit. 2025-04-26]. DOI: <https://doi.org/10.32422/cjir.8>.
- [2.] OECD. *OECD Journal on Budgeting*. Paris: OECD Publishing, 2020, roč. 20, č. 2. ISSN 1608-7143. [cit. 2025-04-26]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/en/topics/public-finance-and-budgets.html>.
- [3.] SHARP, Rhonda. Budgeting for Gender Equity: Indicators for Policy and Practice. *Gender and Development*, 2003, roč. 11, č. 1, s. 35–44. ISSN 1355-2074.

Internetové a elektronické zdroje:

- [1.] ADAMEC, Pavol. Náklady na IT a v zdravotníctve narástli kvôli pandémie 10 %. Bratislava : KPMG Slovensko, 2020. [cit. 2025-04-15]. Dostupné na: <https://kpmg.com/sk/sk/home/media/press-releases/2021/02/naklady-na-it-v-zdravotnictve-narastli-kvoli-pandemii.html>.
- [2.] EIGE – European Institute for Gender Equality. Gender Budgeting: Step-by-Step Toolkit. Vilnius : EIGE, 2023. [cit. 2025-04-21]. Dostupné na: <https://eige.europa.eu/publications/gender-budgeting-step-step-toolkit>.
- [3.] EIGE – European Institute for Gender Equality. Gender Budgeting: Mainstreaming Gender into the EU Budget and EU Funds. Vilnius : EIGE, 2020. [cit. 2025-04-08]. Dostupné na: <https://eige.europa.eu/publications/gender-budgeting-mainstreaming-gender-eu-budget-and-eu-funds>.
- [4.] EIGE. Public Attitudes towards Gender Equality and Policy Measures. Vilnius : European Institute for Gender Equality, 2020. [cit. 2025-04-20]. Dostupné na: <https://eige.europa.eu/publications/public-attitudes-towards-gender-equality>.

- [5.] GENDEROVÝ INFORMAČNÝ PORTÁL. Gender Budgeting: Príručka pre prax. Bratislava : MPSVR SR, 2012. [cit. 2025-04-08]. Dostupné na: https://www.gender.gov.sk/wp-content/uploads/2012/06/GB_final_tlac2.pdf.
- [6.] INTERNATIONAL MONETARY FUND. Trends in Gender Equality and Women's Advancement. Washington : IMF, 2016. [cit. 2025-04-01]. Dostupné na: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2016/12/31/Trends-in-Gender-Equality-and-Womens-Advancement-43697>.
- [7.] MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SR. Stratégia rovnosti žien a mužov na Slovensku na roky 2021 – 2027. Bratislava : MPSVR SR, 2021. [cit. 2025-04-09]. Dostupné na: <https://www.employment.gov.sk/files/sk/ministerstvo/spolocny-sekretariat-vyborov/vybor-rodovu-rovnost/dokumenty-udalosti/strategia-rovnosti-z-m-2021-27.pdf>.
- [8.] NÁRODNÁ RADA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Návrh zákona o rodovej rovnosti. Bratislava : NRSR, 2011. [cit. 2025-04-09]. Dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=356165>.
- [9.] OECD. Gender Budgeting in OECD Countries 2023. Paris : OECD Publishing, 2023. DOI: <https://doi.org/10.1787/647d546b-en>.
- [10.] OECD. Gender Responsive Budgeting: Better Public Spending for Gender Equality. Paris : OECD Publishing, 2023. [cit. 2025-03-11]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/gov/budgeting/gender-budgeting.htm>.
- [11.] RAIJAS, Anna. Citizens' Perception of Gender Budgeting in Finland. Helsinki : Ministry of Finance, 2019. [cit. 2025-04-08]. Dostupné na: <https://vm.fi/en/publications>
- [12.] RMIT UNIVERSITY. Gender-Responsive Budgeting. Melbourne : RMIT University, 2023. [cit. 2025-03-30]. Dostupné na: <https://mpa.ub.uni-muenchen.de/117899/1/Gender-responsive%20Budgeting%20-%20April%202025%2C%202023%20-%20FINAL.pdf>.
- [13.] STADT WIEN. Gender Budgeting in Vienna: Monitoring and Participation Report. Vienna : Department for Women's Affairs, 2014. [cit. 2025-04-06]. Dostupné na: <https://www.wien.gv.at/verwaltung/gender-mainstreaming/budgeting.html>.

- [14.] STADT WIEN. Evaluation of Gender Budgeting Pilot Projects. Vienna, 2016. [cit. 2025-04-08]. Dostupné na: <https://www.wien.gv.at/menschen/gendermainstreaming/budgeting/evaluation.html>.
- [15.] STATUS OF WOMEN CANADA. Gender Results Framework Progress Report. Ottawa : Government of Canada, 2022. [cit. 2025-04-1]. Dostupné na: <https://women-gender-equality.canada.ca/en/gender-results-framework.html>.
- [16.] STOTSKY, Janet, SHIBUYA, Kei, KOLOVICH, Tatiana a KEBHAJ, Sarah. Trends in Gender Equality and Women's Advancement. Washington : IMF, 2016. IMF Working Paper WP/16/149. [cit. 2025-03-30]. Dostupné na: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2016/wp16149.pdf>.
- [17.] UNDP. Gender Responsive Budgeting in Bosnia and Herzegovina: Policy Recommendations. Sarajevo : UNDP, 2016. [cit. 2025-04-01]. Dostupné na: https://www.ba.undp.org/content/bosnia_and_herzegovina/en/home/library/womens_empowerment/gender-responsive-budgeting.html.
- [18.] UN WOMEN. What is gender responsive budgeting? New York : UN Women, 2023. [cit. 2025-04-15]. Dostupné na: <https://www.unwomen.org/en/news-stories/explainer/2023/11/what-is-gender-responsive-budgeting>.